

Mishnah Berakhot, chapter 1

משנה ברכות פרק א

(1) From which time are we to recite the *shema* in the evening? From the time when the priests return home [i.e., priests who have become impure and have immersed themselves in a *mikvah*, must wait until the stars have

appeared in order to be considered, once again, ritually pure, enabling them to return home] to partake of the *terumah* [i.e., the priestly dues and one may recite the *shema*] up until the end of the first watch [the night is divided into three shifts, referred to by the Mishnah as “watches;” (during each watch different groups of Angels sing *shirah* — praise to God, Rashi 3a) thus the conclusion of the first watch would be the end of the first third of the night]. This is the opinion of Rabbi Eliezer, but the Sages say, [One may recite the *shema*] until midnight. Rabban Gamliel says, Until dawn [since it states “and speak of them ... when you lie down” (Deuteronomy 6:7) the intent being all night]. It once occurred that his

רבנו עובדיה מברטנורא

א מאימתי קורין. משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן. כהנים שנטמאו וטבלו אין יכולים לאכול בתרומה עד שיעריב שמשן, דהיינו צאת הכוכבים. והא דלא תני משעת צאת הכוכבים, מלתא אגב אורחיה קא משמע לן, שאם נטמאו הכהנים בטומאה שטהרתן תלויה בקרבן, כגון זב ומצורע, אין הכפרה מעכבתן מלאכול בתרומה, דכתיב (ויקרא כב): ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים, ביאת שמשו מעכבתו מלאכול בתרומה, ואין כפרתו מעכבתו מלאכול בתרומה: **עד סוף האשמורה הראשונה.** שליש הראשון של לילה שהלילה נחלק לשלשה משמרות, ומשם ואילך לא מקרי תו זמן קריאת שמע דשכיבה, ולא קרינא ביה בשכבך. ומקמי צאת הכוכבים נמי ימא הוא ולא זמן שכיבה. והמקדימים וקורים קריאת שמע של ערבית מבעוד יום, סומכים אהא דרבי יהודה, דאמר לקמן בפרק תפלת השחר, תפלת המנחה עד פלג המנחה שהוא שעה ורביע קודם הלילה, וקיימא לן דעבד כרבי יהודה עבד, ומיד כשכלה זמן המנחה מתחיל זמן קריאת שמע של ערבית: **עד שיעלה עמוד השחר.** דכל הלילה מקרי זמן שכיבה. והלכה כרבן גמליאל שגם חכמים מודים לו. ולא אמרו עד חצות אלא כדי להרחיק את האדם מן העבירה. ומיהו לכתחילה משהגיע עונת ק"ש של ערבית דמתניתין דהיינו מצאת הכוכבים, אסור לסעוד וכל שכן לישן עד שיקרא ק"ש ויתפלל: **מעשה שבאו בניו מבית המשתה.** בני רבן גמליאל שמעיניהו לרבנן דאמרי עד חצות, והכי קאמרי ליה הא דפליגי רבנן עלך, דוקא קאמרי עד חצות ותו לא, ויחיד ורבים הלכה כרבים, או דלמא רבנן כוותך סבירא להו והאי דקאמרי עד חצות, כדי להרחיק את האדם מן העבירה. ואמר להו, רבנן כוותי

sons returned [late] from a feast and said to him, "We have not yet recited the *shema*." He told them, "If dawn has not yet broken it is your duty to recite it [even according to the view of the Sages]." And not only in this case, but in all cases [of obligations] where the Sages say, "Until midnight," the obligation referred to may be carried out until dawn; [for instance,] the burning of fat and limbs may be performed until dawn, and all [the sacrifices] which must be eaten on the same day have their deadlines until dawn. If this is so, why then did the Sages say, "Until midnight?" In order to prevent a person from transgressing [since he may procrastinate in the fulfillment of his obligation, which may cause him to miss its deadline].

(2) From which time are we to recite the *shema* in the morning? When [there is enough light so that] one can distinguish between [the] blue [strands] and [the] white [strands of the *tzitzit*]. Rabbi Eliezer says, Between [the colors] blue and green [and one may recite it] until sunrise. Rabbi Yehoshua says, Until the third

רבנו עובדיה מברטנורא

סבירא להו, והא דקאמרי עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה, וחייבים אתם לקרות: **ולא זו בלבד**. כולה מילתא דרבן גמליאל היא דאמר לבניה: **הקטר חלבים**. של קרבנות: **ואברים**. של עולת תמיד של בין הערבים שנוק דמו ביום, מצוה להעלות הנתחים כל הלילה, דכתיב (ויקרא ו:), היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר: **וכל הנאכלין ליום אחד**. כגון תודה, חטאת ואשם וכיוצא בהם, שהם נאכלים ליום ולילה, זמן אכילתן עד שיעלה עמוד השחר והוא המביא לידי נותר: **אם כן למה אמרו חכמים עד חצות**. בק"ש ובאכילת קדשים, אבל בהקטר חלבים ואברים לא אמרו בו חכמים עד חצות כלל, ולא נקט ליה הכא אלא להודיע שכל דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה: **כדי להרחיק את האדם מן העבירה**. שלא יבוא לאכלן אחר שיעלה עמוד השחר ויתחייב כרת. וכן בקריאת שמע שלא יאמר עדיין יש לי שהות ותעבור עונתה: **ב בין תכלת ללבן**. בין חוטי תכלת לחוטי לבן שבציצית. פירוש אחר, גיזת צמר שצבעה תכלת ויש בה מקומות שלא נקלט הצבע יפה ונשאר לבן: **בין תכלת לכרתה**. צבע התכלת קרוב לגוון של כרתה,

בניו מבית המשתה, אמרו לו, לא קרינו את שמע. אמר להם, אם לא עלה עמוד השחר, תיבין אתם לקרות. ולא זו בלבד, אלא כל מה שאמרו חכמים עד חצות, מצותן עד שיעלה עמוד השחר. הקטר חלבים ואברים, מצותן עד שיעלה עמוד השחר. וכל הנאכלין ליום אחד, מצותן עד שיעלה עמוד השחר. אם כן, למה אמרו חכמים עד חצות, כדי להרחיק את האדם מן העבירה: **ב מאימתי קורין את שמע בשחרית**. משיכיר בין תכלת ללבן. רבי אליעזר אומר, בין תכלת לכרתה. (וגמרה) עד הנץ החמה. רבי יהושע אומר,

hour [of the day], since it is the habit [of the children] of kings to rise at the end of the third hour [therefore it is within the time limit of “and speak of them ... when you arise” [referring to the recital of *shema* (Deuteronomy 6:7) i.e., when all men, even late risers such as princes arise from their beds]. He who reads [the *shema*] later [than the allotted time period] has not forfeited [the preceding and succeeding blessings (see Mishnah 4)] thereby, but rather, he is as one who is reading the Torah instead [i.e., he has not performed his obligation of reciting *shema* in its proper time, rather he has read from the Torah the verses in Deuteronomy of *shema*].

(3) The School of Shammai maintain, In the evening everyone should lie down and recite [*shema*], and in the morning they should stand up, because it states, “and when you lie down and when you rise up” (Deuteronomy 6:7), but the School of Hillel say, All should read just in the position in which they happen to be [whether it be standing, sitting, reclining or walking], as it is said, “and when you walk on the way.” (Deuteronomy 6:7) If so, why does it say, “and when you lie down and when you rise up”? [The intent being] at the time when people [usually] lie down and at the time when people [generally] arise. Rabbi Tarfon

רבנו עובדיה מברטנורא

כרישין שקורין פורו"ש בלע"ז: **עד שלש שעות**. ביום. עד סוף שעה שלישית, שהוא רביעי היום בזמן שהימים והלילות שוים. ולעולם זמן ק"ש הוא עד רביעי היום, בין שהימים ארוכים בין קצרים. וכן הא דתנן לקמן תפלת השחר עד ד' שעות ביום, היינו עד שליש היום. וד' שעות דנקט, לפי ששליש היום הוא ד' שעות בזמן שהימים והלילות שוין. וכל מקום שנזכר במשנה כך וכך שעות ביום, על דרך זה אתה צריך לחשוב ולדון. זו הבנתי מפירושי הרמב"ם ונתקבל לי. וטעמא דר"י דאמר עד שלש שעות ביום, שכן דרך בני מלכים שאין עומדים ממתן עד סוף שעה שלישית, ורחמנא דאמר ובקומך, עד שעה שכל בני אדם עומדים ממתן קאמר, והלכה כרבי יהושע. ומיהו לכתחילה צריך לכוין לקרות ק"ש עם הנץ החמה כמו שהיו הוותיקים עושים: **לא הפסיד**. כלומר לא הפסיד מלברך לפנייה ולאחריה, אלא אע"פ שעברה עונתה קורא ומברך לפנייה ולאחריה: **כאדם הקורא בתורה**. אע"פ שלא יצא ידי חובת ק"ש בעונתה, יש לו קבול שכר כקורא בתורה: **ג יטו**. על צדיהם. דכתיב בשכבך, דרך שכיבה: **יעמדו**. דכתיב ובקומך, דרך קימה: **כדרבו**. בין בקימה, בין בישיבה, בין בשכיבה, בין

עד שלש שעות, שכן דרך בני מלכים לעמוד בשלש שעות. הקורא מכאן ואילך לא הפסיד, כאדם הקורא בתורה: **ג בית שמאי** אומרים, בערב כל אדם יטו ויקראו, ובבקר יעמדו, שנאמר (דברים ו) ובשכבך ובקומך. ובית הלל אומרים, כל אדם קורא כדרבו, שנאמר (שם) ובלקתך בדרך. אם כן, למה נאמר ובשכבך ובקומך, בשעה שבני אדם שוכבים, ובשעה שבני אדם עומדים. אמר

said, "I happened to be returning en route and I lay down to recite [the *shema*] according to the view of the School of Shammai, when suddenly I found myself in danger from thieves." They [the Sages] said to him, "You [would have] deserved to have been killed [and had you been murdered, you would be punished for unnecessarily jeopardizing yourself, in the World to Come] because you

transgressed the decision of the School of Hillel."

(4) In the morning, one recites two benedictions before [the *shema*, i.e., *yotzeir hameorot* and *haboheir beamo Yisrael beahavah*] and one [benediction] following [the *shema*, i.e., *ga'al Yisrael*], while, in the evening, two [benedictions are recited] prior [to the *shema*, i.e., *hama'ariv aravim* and *oheiv amo Yisrael*] with two following [the *shema*, i.e., *ga'al Yisrael* and *shomeir amo Yisrael la'ad*], one long [i.e., opening and closing with a "blessed are You" format, referring to *yotzeir or* and *ma'ariv aravim*] and one short [i.e., only closing with the "blessed are You" format, e.g., *ahavah rabbah* and *ahavat olam*]. Where they [the Sages] declared [that the benediction] must be long, it is not permissible to be made short; [where they declared] to be short, it is not permissible to be made long; [where they said] to conclude [with the "blessed are You" format], it is forbidden not to conclude with it; and [where they said] not to conclude [with a "blessed are You" format such as, the blessing recited over fruit and prior to performing a *mitzvah*], it is forbidden to conclude it [with this format].

(5) We are obligated to mention the exodus from Egypt [i.e., the section of *tzitzit*

רבנו עובדיה מברטנורא

בהליכה: כדי היית. ראוי היית ליהרג, ואם היית מת, היית מתחייב בנפשך: ד שנים לפניך. יוצר אור ואהבה: ואחת לאחריה. אמת ויציב: ובערב. מברך שנים לפניך. מעריב ערבים ואהבת עולם: ושנים לאחריה. אמת ואמונה והשכיבנו: אחת ארוכה ואחת קצרה. אשתים שלפניה קאי, יוצר אור ארוכה, שפותחת בברוך וחזרת בברוך, וכן מעריב ערבים. אהבה קצרה, שחזרת בברוך ואינה פותחת בברוך: לחתום. בברוך: שלא לחתום. כגון ברכת הפירות וברכת המצות: ה מזכירין יציאת מצרים בלילות. פרשת ציצית אומרים אותה בקריאת שמע של ערבית ואף

רבי טרפון, אני הייתי בא בדרך, והטתי לקרות, כדברי בית שמאי, וסכנתי בעצמי מפני הלסטים. אמרו לו, כדי היית לחוב בעצמך, שעברת על דברי בית הלל: ד בשחר מברך שנים לפניך ואחת לאחריה, ובערב שנים לפניך ושנים לאחריה. אחת ארבה ואחת קצרה. מקום שאמרו להאריך, אינו רשאי לקצר. לקצר, אינו רשאי להאריך. לחתם, אינו רשאי שלא לחתם. ושלא לחתם, אינו רשאי לחתם: ה מזכירין

in the *shema*] at night [even though one is not obligated to wear *tzitzit* at night, however, since we mention the exodus of Egypt in this section, we therefore include its recitation in the evening *shema*]. Rabbi Elazar ben Azariah said, “[Although] I appear as though I were a man of seventy, yet I was unable to prevail over the Sages,

that the [section containing the] exodus of Egypt should be recited at night, until Ben Zoma deduced it from the verse, 'That you will remember the day when you went out of the land of Egypt all the days of your life.' 'The days of your life' implies the days only, while the phrase 'all the days of your life' includes the nights as well.” But the Sages say, “The days of your life” implies this life, “all the days of your life” implies the days of the Messiah.

רבנו עובדיה מברטנורא

על פי שאין לילה זמן ציצית, דכתיב וראיתם אותו, פרט לכסות לילה, אומרים אותה בלילה מפני יציאת מצרים שבה: **כבן שבעים שנה**. הייתי נראה זקן. ולא זקן ממש, אלא שהלבינו שערותיו יום שמינו אותו נשיא, כדי שיראה זקן וראוי לנשיאות. ואותו היום דרש בן זומא מקרא זה: **ולא זכיתי**. לא נצחתי לחכמים. ודומה לו בש"ס בפרק בנות כותים (דף לח), בהא זכנהו רבי אליעזר לרבנן, כלומר נצחם:

יציאת מצרים בלילות. אמר רבי אלעזר בן עזריה, הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדרשה בן זומא, שנאמר (דברים טז) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך. ימי חייך, הימים. כל ימי חייך, הלילות. וחכמים אומרים, ימי חייך, העולם הזה. כל (ימי חייך), להביא לימות המשיח:

משנה שבת פרק כא

Mishnah Shabbat, chapter 21

(1) A man may pick up his son [in a private domain such as his house, even though] he has a stone in his hand [and is, in effect, moving the stone which is *muktzah*. However, had there been a coin in his hand, this would be prohibited lest the child drop the coin and the father automatically pick it up] or [one may pick up] a basket [containing fruit that would spoil if dumped on the ground] with a stone in it (see Tosfot Yom Tov and Rambam Hilchot Shabbat 25:16); and defiled *terumah* may [only] be handled [when they are] together with pure [*terumah*] or with *hullin*. [If *terumah* fell into other produce the admixture is all treated as *terumah* and may only be eaten by a priest, except where one part *terumah* got mixed into a hundred parts produce of *hullin*. It then becomes neutralized and may be eaten after one part is removed and later given to the priest (see Terumot 4:7, Hok vol. 9 pg. 280).] Rabbi Yehudah says; One may also remove the [one part] admixture [of *terumah* in *hullin*] when one [part is neutralized] in one hundred [parts. Rabbi Yehudah maintains that we view distinctly the extra part to be removed and therefore, it is not considered as fixing the produce on the Sabbath; the *Tanna Kamma* argues and maintains that it is considered fixing and is thus prohibited; the *halahah* follows this view].

(2) If a stone [which is *muktzah*] is on the mouth of a barrel [of wine, which one wants to drink], he may tilt it on its side [thereby moving the *muktzah* indirectly]

רבנו עובדיה מברטנורא

א נוטל אדם את בנו. בחצר: והאבן בידו. ולא אמרינן דמטלטל לאבן: כלכלה. סל: והאבן בתוכה. והוא שיהיו פירות בסל, שאם אין בו פירות נעשה בסיס לדבר האסור ואסור לטלטלו. וצריך נמי שיהיו בתוכו פירות שאם ישליכם בארץ ימאסו, כגון תותים וענבים וכיוצא בהם, אבל אם היו בו פירות כגון אגוזים ושקדים, מנער את הפירות והן נופלים. ופירות הנמאסים נמי כגון תותים וענבים אם אפשר לסלקם לצדי הכלכלה ולנער האבן לבדה ולהשליכה, אסור לטלטלה עם האבן. ומתניתין איירי כגון שנפחת מצדי הכלכלה או שוליה והאבן דופן לה שאי אפשר להשתמש בכלכלה בלא האבן: תרומה טמאה עם הטהורה ועם החולין. אגב הטהורה ואגב החולין, אבל טמאה באנפי נפשה לאו בת טלטול היא: אף מעלין את המדומע באחד ומאה. סאה של תרומה שנפלה במאה סאים של חולין, מותר להעלות לסאה של תרומה מהן בשבת ויהיו כולן חולין ומותרים לזרים, ולא אמרינן מתקן הוא, דתרומה שנפלה בחולין חשבינן לה כאילו מונחת לבדה ואינה מעורבת, וכשעולה באחד ומאה התרומה עצמה שנפלה עולה, הילכך לאו מתקן הוא. ואין הלכה כרבי יהודה: **ב** מטה

so that it falls off. If it [the barrel] is [standing] among [other] barrels [and he fears that the stone may fall on another barrel, and break it], he lifts it out [from among the other barrels and then] tilts it on its side so that it falls off. If money is lying on a pillow [and he needs the pillow; if he needed the

area underneath the pillow he would be allowed to lift the whole], one shakes the pillow so that it falls off [this is referring to the case where one accidentally left the money on the pillow before the Sabbath; however, if he placed it intentionally on the pillow, the pillow becomes a *basis ledavar assur* — a base for something prohibited and thus becomes *muktzah* in its own right]. If there is waste upon it, one wipes it off with a rag [but one may not pour water over it since soaking cloth is considered as if washing it, which is prohibited]; if it was made of leather [which does not absorb], water is poured over it until it disappears [scrubbing, however, is not permitted even on a leather pillow].

(3) The School of Shammai [the Gemara reverses the order to the School of Hillel] says; One may remove bones and [nut] shells from the table [since the bones are edible for dogs and the shells for cattle, they are therefore not *muktzah*]; but the School of Hillel [according to the reversed order this should read, the School of Shammai] rule; One lifts the whole table board and shakes it [since the table board is considered a vessel and is not *muktzah*; however, the bones or shells themselves, are indeed *muktzah*. Since they didn't exist in their

רבנו עובדיה מברטנורא

על צדה. מטה החבית על צדה אם צריך לטול מן היין והאבן נופלת, ולא יטול אותה בידיים: **היתה בין החביות.** ומתירה שלא תפול האבן על החביות ותשברם, מגביה לחבית כולה ומסלקה מבין החביות ושם מטה אותה על צדה: **נוער את הכר והן נופלות.** כשהוא צריך לכו ואינו צריך למקום הכר. אבל אם צריך למקומו, מגביה הכר עם המעות שעליו. ולא אמרן אלא כששכח המעות על הכר מערב שבת, אבל הניחן שם במתכוין נעשה הכר בסיס לדבר האסור ואסור לטלטלו ולא לנער המעות שעליו: **לשלשת.** דבר של טנוף כגון רוק או רעי או צואה: **מקנחה בסמרטוט.** ולא יתן עליה מים, דסתם כר של בגד הוא ובגד שרייתו במים זהו כבוסו: **היתה על כר של עור.** דלאו בר כבוס הוא: **נותן עליה מים עד שתכלה.** ותלך הלשלשת. אבל כבוס ממש לא, דהואיל וסתם כרים וכסתות רכים נינהו שייך בהו כבוס בעורות רכים. ומיהו שרייתן לא זהו כבוסן: **ג בית שמאי אומרים מגביהין מעל השלחן עצמות וקליפין.** בגמרא קאמר שאין אנו סומכין על משנתנו כמות שהיא שנויה, אלא מוחלפת השיטה. שבית הלל אומרים מגביהין מעל השלחן עצמות וקליפין,

present state before the Sabbath they are considered *nolad* — just having been born and are *muktzah*. One may remove crumbs from the table [even if] less than the size of an olive and the pods of peas and lentils, because they are [useful as] food for animals [and

not *muktzah*]. [Regarding the usage of] a sponge [to wipe off the table]; if it has a leather handle [so that by handling it he will not necessarily squeeze water out of it], one may wipe [the table] with it; if not [and one would definitely squeeze out the water], one may not wipe [the table] with it. [The Sages maintain that when dry]; in either case, it [whether or not it has a leather handle] may be handled on the Sabbath [since it is definitely a vessel and not *muktzah*] and [even so] it is not susceptible to defilement [since it is not a vessel of wood, garment, sack or a metal utensil (see Numbers 31:20-22)].

רבנו עובדיה מברטנורא

ובית שמאי אומרים מסלק את הטבלא, שיש עליה תורת כלי, אבל לא יטלטל העצמות והקליפין בידיהם, דבית הלל כרבי שמעון ובית שמאי כרבי יהודה. ומיהו לא שרו בית הלל אלא בעצמות וקליפין דחזו למאכל בהמה אע"ג דלא חזו למאכל אדם, אבל אי לא חזו אף למאכל בהמה מודו בית הלל דאסורים לטלטל, דבכהאי גוונא אפילו רבי שמעון מודה: **מעבירין מעל השלחן פרוורין פחות מכזית**. אפילו פחות מכזית, וטעמא כדמפרש שהן ראוין למאכל בהמה: **ושער של פולין**. שרביטים שהקטנית גדל בהן; **עור בית אחיזה**. בית אחיזה של עור שיאחזנו בו: **אין מקנחין בו**. שכשאוהו נסחט בין אצבעותיו, והוי פסיק רישיה ולא ימות, דמודה ביה רבי שמעון: **בין כך ובין כך**. בין יש לו בית אחיזה בין אין לו בית אחיזה: **ניטל בשבת**. כשהוא נגוב: **ואינו מקבל טומאה**. דאינו לא כלי עץ ולא בגד ולא שק ולא מתכת:

מעבירין מעל השלחן פרוורין פחות מכזית ושער של אפונין ושער של עדשים, מפני שהוא מאכל בהמה. ספוג, אם יש לו עור בית אחיזה, מקנחין בו, ואם לאו, אין מקנחין בו. (וחכמים אומרים) בין כך ובין כך, נטל בשבת, ואינו מקבל טמאה:

Mishnah Terumot, chapter 1

משנה תרומות פרק א

(1) Five may not separate *terumah* [a share of the crop given to the priests], and if they gave *terumah*, it is not regarded as valid *terumah*: the deaf person; the mentally incompetent; the minor; and the one who gives *terumah* from that which is not his. If a non-Jew gives *terumah* [of produce] belonging to an Israelite, even with permission, it

א חמשה, לא יתרמו, ואם תרמו, אין תרומתן תרומה. החרש, והשוטה, והקטן, והתורם את שאינו שלו. עובד כוכבים שתורם את של ישראל, אפלו ברשות, אין תרומתו תרומה: ב חרש המדבר ואינו שומע, לא יתרום. ואם תרם, תרומתו תרומה. חרש שדברו בו חכמים בכל מקום, שאינו לא שומע ולא מדבר: ג קטן שלא הביא שתי

is not regarded as valid *terumah*. [This is deduced from the verse “Speak to the **Children of Israel** that they should take (תרומה) a donation for Me from every (איש) **man** whose **heart desires** to give” (Exodus 25:2). **Children of Israel**, excludes the non-Jew; from every **man**, excludes the minor, whose **heart desires**, excludes the deaf and mentally incompetent. Verse 3 continues: “And the following is the donation you shall take from **them**,” i.e., only from those that own it].

(2) A deaf person who speaks but does not hear [since he can't hear the blessing that one recites when giving *terumah*] may not give *terumah*; but if he gave, it is regarded as valid *terumah*. Any time the Sages speak of a “deaf person,” the intent is to one [who was born deaf and never heard speech and thus] who neither hears nor speaks.

(3) Regarding a minor who has not produced two [pubic] hairs — Rabbi Yehudah

רבנו עובדיה מברטנורא

א חמשה לא יתרמו. מנינא, למעוטי הא דאמר ר' יהודה לקמן, קטן שלא הביא שתי שערות תרומתו תרומה, קא משמע לן דאין תרומתו תרומה: החרש והשוטה והקטן בו'. כולוהו מחד קרא נפקא לן דכתיב (שמות כח) דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו. אל בני ישראל, פרט לעכו"ם. מאת כל איש, פרט לקטן. אשר ידבנו לבו, פרט לחרש ושוטה שאין בהם דעת להיות נודבין. וקטן לא מצי ממעיט מאשר ידבנו לבו, דאיכא קטן שהגיע לעונת נדרים שיש לו דעת להיות נודב. וזאת התרומה אשר תקחו מאתם, פרט לתורם שאינו שלו. ושוטה, המאבד מה שנותנים לו קרוי שוטה: אפילו ברשות. של ישראל, שעשאו ישראל שלוחו לתרום: אין תרומתו תרומה.

דכתיב (במדבר יח) כן תרימו. גם אתם, גם, לרבות שלוחכם, מה אתם בני ברית, אף שלוחכם בני ברית: ב לא יתרום. לכתחילה, דצריך להשמיע לאזניו כשיברך: והחרש שדברו בו חכמים בכל מקום וכו'. לאו כלל הוא, דבריש חגיגה תני חרש, ומדבר ואינו שומע בכלל, ובפרק מצות חליצה לענין חליצה: שאינו שומע ואינו מדבר. שנולד חרש ממעי אמו וכיון שלא שמע מעולם מה שמדברים

says: His *terumah* is valid *terumah*. Rabbi Yose says, If he had not yet reached the age for making vows [twelve years and a day for a boy, and eleven years and a day for a girl], it is not regarded as valid *terumah*; once he has reached the age for making vows, it is regarded as valid *terumah*.

(4) A person [who has both olive-oil and olives from which he must set

aside *terumah*] may not give *terumah* from the olives [an unfinished product] for the oil [a finished product], nor from grapes [an unfinished product] for the wine [a finished product]. [This is deduced from the verse: “Your *terumah* which you have set aside shall be considered for you as grain from the threshing floor and as produce from the vat” (Numbers 18:27) thus one may only set aside similar to, grain from the threshing floor, i.e., a finished product for a finished product]. If they did so [i.e., if they set aside from the olives for the oil] — the School of Shammai say: This is valid *terumah* [only] for the items themselves [i.e., for the olives and not for the oil]. And the School of Hillel say, It is not regarded as valid *terumah* [not even for the olives].

(5) *Terumah* is not to be given, neither from *leket*, nor from *shikhehah*, nor from *peah* [the portions of the crop left for the poor], nor from ownerless property [since he is giving *terumah* from that which is not his (see Mishnah 1 above)], nor from *ma'aser rishon* [first tithes] whose *terumah* [i.e., *terumat ma'aser*] has been taken [in a case where the Levite took tithes before the obligation to set aside *terumah* took affect, the Levite then sets aside a tenth referred to as *terumat*

רבנו עובדיה מברטנורא

לו אי אפשר לו שידבר: ג רבי יהודה אומר תרומתו תרומה. בדיעבד דלית ליה לר' יהודה הך דרשא מאת כל איש פרט לקטן: עד שלא בא לעונת נדרים. הזכר בן י"ב שנה ויום אחד, והנקבה בת י"א שנה ויום אחד, ומאותה עונה ואילך אם תרם תרומתו תרומה. והלכה כרבי יוסי: ד אין תורמין וכו'. מי שיש לו שמן שחייב להפריש ממנו תרומה, וזיתים שחייב להפריש מהן תרומה, אינו יכול לתרום מן הזיתים כפי השיעור שיש לו לתרום על הזיתים ועל השמן ולפטור השמן בתרומת הזיתים דכתיב (שם) כדגן מן הגורן, מן הגמור על הגמור ולא ממה שאינו גמור על הגמור: ואם תרמו בית שמאי אומרים תרומת עצמן יש בהן. כלומר אין כאן תרומה אלא על הזיתים בלבד אבל לא על השמן: ובית הלל אומרים אינה תרומה. הואיל ונתכוון לתרום גם על השמן אין כאן תרומה לא על הזיתים ולא על השמן והרי הוא כאילו לא תרם כלל: ה אין תורמין מן הלקט ומן

שערו, רבי יהודה אומר, תרומתו תרומה. רבי יוסי אומר, אם עד שלא בא לעונת נדרים, אין תרומתו תרומה. משבא לעונת נדרים, תרומתו תרומה: ד אין תורמין זיתים על השמן, ולא ענבים על היין. ואם תרמו, בית שמאי אומרים, תרומת עצמן בהם. ובית הלל אומרים, אין תרומתן תרומה: ה אין תורמין מן הלקט, ומן השכחה, ומן הפאה, ומן ההפקה, ולא ממעשר ראשון שנטלה

ma'aser, which is given to the priest, there is no obligation to give *terumah gedolah* from this produce], nor from *ma'aser sheini* [second tithes], or, consecrated property which have been redeemed [in a case where he sanctified the produce before the obligation to set aside tithes took affect, even when

he subsequently redeems it, it is not subject to *terumah*], nor from something subject [to *terumah*] for something that is exempt, nor from something that is exempt [such as produce which has not yet grown a third] for something subject [to *terumah*], nor from something detached [from the ground] for something attached, nor from something attached for something detached, nor from the new crop [grown that year] for the old crop [grown last year], nor from the old crop for the new crop, nor from produce of Eretz Yisrael for produce from outside Eretz Yisrael, nor from produce from outside Eretz Yisrael for produce of Eretz

רבנו עובדיה מברטנורא

השכחה ומן הפאה. מי שיש לו כרי של טבל אינו יכול להפריש עליו תרומה מלקט ושכחה ופאה שבידו שאלו מתנות עניים הן ואינו יכול לתקן טבלו במתנות עניים: **ההפקר.** דכתיב (דברים יד) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך, ממה שיש לך ואין לו, אתה חייב ליתן לו, יצא הפקר שידך וידו שוין בו: **ולא ממעשר ראשון שניטלה תרומתו.** אין תורמין ממנו תרומה גדולה על כרי של טבל שבידו, ואיצטריך לאשמועינן היכא שהקדימו בן לוי לכהן בשבלים שהוא פטור מתרומה גדולה. ודוקא שניטלה תרומתו אבל לא ניטלה תרומתו יכול לתרום דתניא בספרי מנין לכן לוי שרצה לעשות ממעשר ראשון שלו תרומה גדולה מנין שעושה, תלמוד לומר (במדבר יח) כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה, מכאן שאם רצה לעשותו תרומה לאחרים, עושה. יכול אף לאחר שניטלה תרומתו יהא עושה אותו תרומה לאחרים, תלמוד לומר (שם) את מקדשו ממנו, בזמן שקדשו בתוכו הוא עושה אותו תרומה לאחרים, אין קדשו בתוכו אין עושה אותו תרומה לאחרים: **ולא ממעשר שני והקדש שנפדו.** האי תנא סבר מעשר שני ממון גבוה הוא, והיכא דלא נפדו פשיטא דאינו יכול לתקן טבלו בממון של גבוה, אבל היכא דנפדו סלקא דעתך אמינא דיכול לעשותן תרומה גדולה על טבלו. וכי תימא הא נמי פשיטא דחולין גמורים הוא, איצטריך היכא דהקדימו בשבלים דפטור מתרומה גדולה כדפרישית במעשר ראשון: **והקדש שנפדו.** נמי איצטריך, כשהקדיש טבל ומרחו הגזבר ואחר כך פדאו דפטור מן התרומה: **מן הפטור על החיוב.** כגון מפירות שלא הביאו שליש שהן פטורין מן המעשרות, על הפירות שהביאו שליש שהן חייבין במעשרות: **ולא מן התלוש על המחובר.** דכתיב (שם) והרמותם ממנו, שלא יתרום מן התלוש על המחובר ולא מן המחובר על התלוש, דלשון הרמה לא שייך אלא בתלוש וממנו משמע שהתרומה והחולין שניהם שוין: **מן החדש על הישן.** מפירות שנה שעברה על פירות שנה זו דכתיב (דברים יד) היוצא השדה שנה שנה, אבל שדה שעושה שני גרנות

Yisrael; and if they were given, they are not regarded as valid *terumah*.

(6) Five may not give *terumah*, but if they gave *terumah*, it is regarded as valid *terumah*: A mute [who hears but does not speak]; an intoxicated person [who is unable to speak before a king];

a naked person; a blind person; and a person who had a nocturnal emission [after the enactment of Ezra that a *ba'al kerai* only reviews mentally but does not express Torah verbally, before immersion (see Berakhot 3:4)] may not give *terumah*, [the mute, the naked person and the *ba'al kerai* may not recite the blessing, the blind or drunk person are impaired and thus may not set aside the proper produce] but if they gave *terumah*, it is regarded as valid *terumah*.

(7) [Biblically speaking *terumah* has no minimum amount and even one kernel set aside would suffice, however, as we will see in 4:3, the Rabbis instituted several amounts, this amount of] *terumah* is not to be set aside by measure, by weight, or by count [rather, by estimation only, this deduced from the verse: **ונחשב לכם תרומתכם**, translated here; as you shall consider mentally the *terumah* which is set aside, (Numbers 18:27)], however, a person may set aside *terumah* from [the *tevel*] produce which has been measured, weighed, or counted.

רבנו עובדיה מברטנורה

בשנה כגון שדה בית השלחין, תורמים ומעשרים מזה על זה: **ולא מפירות הארץ על פירות חוצה לארץ**. דכתיב (ויקרא כו) וכל מעשר הארץ מזרע הארץ, גלי קרא במעשר והוא הדין לתרומה וכן אין תורמין מפירות הארץ על פירות שבסוריא ולא מפירות שבסוריא על פירות שבארץ: **ו חמשה לא יתרומו**. מנינא למעוטי מדר' יהודה דאמר קטן שתרם תרומתו תרומה: **האלם**. והוא ששומע אלא שנשתתק מחמת חולי, לא יתרום, לפי שאינו יכול לברך, וכן הערום אינו יכול לברך דכתיב (דברים כג) ולא יראה כך ערות דבר, בשעה שאתה מדבר בו לא יראה כך ערוה: **ובעל קרי**. נמי בזמן התקנה מקמי דבטלוה לטבילותיה לא הוה מצי לברך דתנן בעל קרי מהרהר בלב: **השכור והסומא**. אינם יודעים לברור מן היפה ואנן בעינן שיהא התורם בורר ותורם מן היפה דכתיב (במדבר יד) מכל חלבו את מקדשו. ושכור מקרי כל שאינו יכול לדבר בפני המלך מחמת שכרות: **ז אין תורמין לא במדה**. דכתיב (שם) ונחשב לכם תרומתכם, במחשבה אתה תורם כלומר מאומד, ואי אתה תורם לא במדה ולא במשקל ולא במנין, ואף על גב דהאי קרא בתרומת מעשר הוא דכתיב, אם אינו ענין לתרומת מעשר שהרי נתנה בו התורה שיעור, מעשר מן המעשר, וצריך שימדוד כדי שיתן השיעור הראוי, נתנה ענין לתרומה גדולה שלא נתנה בה תורה שיעור: **אבל תורם הוא את המדוד**. שמודד הוא את טבלו או מונה ושוקל את טבלו ומכניסו לתוך ביתו, וכשמפריש התרומה גדולה ממנו מפריש

תרומתן תרומה: **ו חמשה לא יתרומו, ואם תרמו, תרומתן תרומה. האלם, והשכור, והערום, והסומא, ובעל קרי. לא יתרומו, ואם תרמו, תרומתן תרומה: ז אין תורמין, לא במדה, ולא במשקל, ולא במנין. אבל תורם הוא את המדוד ואת השקול ואת המנוי.**

Terumah may not be set aside into a full basket or full container of any specific measure [people seeing this will mistakenly believe that he is in fact setting aside by measure], but he may set aside *terumah* a half or a third of their capacity. A person may not give *terumah* in the amount of half a [container used for measuring a] *se'ah*,

אין תרומין בסל ובקפה שהם של מדה, אבל תורם הוא בהן חצין ושלישן. לא יתרום בסאה חציה, שחציה מדה: ח אין תרומין שמן על זיתים הנכתשין, ולא יין על ענבים הנדרכות. ואם תרם, תרומתו תרומה, ויחזור ויתרום. הראשונה מדמעת בפני עצמה. וחיבין עליה חמש, אבל לא שניה: ט ותורמין שמן על זיתים הנכבשין, ויין על ענבים

for half [a *se'ah*] is [also considered] a measure.

(8) A person may not give *terumah* from oil for olives that are [in the process of being] pressed, nor from wine for grapes that are trodden (see Mishnah 10); if, however, he gave *terumah*, it is regarded as valid *terumah*, but he must give *terumah* once again [by Rabbinic decree]. The first [*terumah* if mixed with other produce] will impart to it all the status of *terumah* and require the payment of one fifth [if eaten unintentionally by a non-priest], but not the second [since it is only by Rabbinic decree].

(9) [However,] a person may set aside *terumah* from oil for olives that are pickled [since this a finished product], and from wine for grapes that are to become

רבנו עובדיה מברטנורא

מאומד ולא ימדוד ולא ישקול ולא ימנה: אין תרומין בסל ובקופה שהם של מדה. שהרואה אומר במדה הוא תורם: אבל תורם הוא בהן חצין ושלישן. דכין דאינו ממלא אותן ליכא למגור: שחציה מדה. שיש בסאה פעמים סימנים עד מקום חציה, ואיכא למגור דלמא אתי לתרום במדה: ח הזיתים הנכתשין. רגילים היו לכתוש הזיתים במכתשת להוציא שמן: תרומתו תרומה. גמורה היא מדאורייתא. ויחזור ויתרום. מדרבנן, לאחר שישלים כתישת אותן הזיתים ודריכת הענבים, יחזור ויוציא תרומה שנית כשיעור הצריך לשמן וליין שייצא: הראשונה מדמעת. אם נפלה לפחות ממאה חולין, נעשה הכל מדומע ואסור לזרים וימכור הכל לכהן דתרומה גמורה היא מדאורייתא: וחיבין עליה חומש. זר האוכלה בשגגה משלם קרן וחומש כדין כל זר האוכל תרומה: אבל לא שניה. לפי שאינה אלא מדרבנן. לפיכך אינה נאכלת עד שיפרישו עליה תרומה ומעשרות ממקום אחר, דמדאורייתא היא טבל גמור. ואי קשיא מאי שנא הכא בתורם שמן על הזיתים הנכתשים דתרומתו תרומה ויחזור ויתרום ומאי שנא לעיל גבי התורם זיתים על השמן וענבים על היין דאין תרומתו תרומה, ויש לומר דהתורם זיתים על השמן איכא פסידא לכהן לפיכך אין תרומתו תרומה אבל בתורם שמן על הזיתים הנכתשים דליכא פסידא לכהן תרומתו תרומה אלא דרבנן הוא דגזור דיחזור ויתרום: ט זיתים הנכבשים. זיתים מלוחים וכבושים ביין או בחומץ כדי שיתקיימו וחשיבי דבר שנגמרה מלאכתו הלכך תורמין מן השמן עליהם, דדוקא שמן על זיתים העומדים לצאת שמנו וכן יין על ענבים העומדות לידרך הוא דאסור לתרום, אבל יין על צמוקים ושמן על זיתים הנכבשים

raisins [since they can be eaten]. If a person gave as *terumah* oil for olives to be eaten, or olives for olives to be eaten, or wine for grapes to be eaten, or grapes for grapes to be eaten [see the following Mishnah], and he then decided to tread them, he need not give *terumah* [again].

(10) *Terumah* may not be given from something which is completed [i.e., produce which has been piled and smoothed over] for something which is not completed, nor from something which is not completed for something which is completed, nor from something which is not completed for something [else] which is not completed; but if he gave *terumah*, it is regarded as valid *terumah* [with the exception of olives and grapes as in the Mishnah above].

רַבּוּ עוֹבְדֵי מִבְּרִטְנֹרָא

שׂרִי. וּבִשְׁהוּא תוֹרֵם מִן הַשֶּׁמֶן עַל הַזֵּיתִים הַנִּכְבָּשִׁים וּמִן הַיַּיִן עַל הַצְּמוּקִים, תוֹרֵם לְפִי הַשֶּׁמֶן הַרְאוּי שִׁיצָא מִן הַזֵּיתִים הַנִּכְבָּשִׁים וּלְפִי הַיַּיִן הַרְאוּי שִׁיצָא מִן הַצְּמוּקִים: **אֵין צָרִיךְ לְתוֹרֵם.** הוּאִיל וְכִי קָא תֵרֵם שְׁפִיר קָא תֵרֵם שְׁהָרִי בְּאוֹתָהּ שְׁעָה הִיוּ עוֹמְדוֹת לְאַכִּילָה: **אֵין תוֹרְמִין מִדְּבַר שֶׁנִּגְמְרָה מְלֹאכְתּוֹ.** מִדְּבַר שֶׁנִּתְמַרַח בְּכַרְיָ דְכֹתִיב (נְמַדְבֵּר י"ח) כְּדָגָן מִן הַגּוֹרֵן וּכְמִלְאָה מִן הַיֶּקֶב, מִן הַגְּמוּר עַל הַגְּמוּר וְלֹא מִן הַגְּמוּר עַל שְׂאִינוֹ גְּמוּר וְלֹא מִשְׂאִינוֹ גְּמוּר עַל הַגְּמוּר: **וְאִם תְּרֹמּוֹ תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה.** וְדוּקָא בְּשֹׂאֵר פִּירוּת. אֲבָל הַתּוֹרֵם מִן הַזֵּיתִים עַל הַשֶּׁמֶן אוֹ מִן הָעֲנָבִים עַל הַיַּיִן, הָאֵא אִמְרִינָן לְעִיל דְּאֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה מְשׁוּם דְּאִיתִּי בֵּיהּ פְּסִידָא לְכֹחָן כְּדָאִמְרוּ:

לְעִשׂוֹתָם צְמוּקִים. הֲרִי שְׁתָּרֵם שֶׁמֶן עַל זֵיתִים לְאַכִּילָה, וְזֵיתִים עַל זֵיתִים לְאַכִּילָה, וַיַּיִן עַל עֲנָבִים לְאַכִּילָה, וְעֲנָבִים עַל עֲנָבִים לְאַכִּילָה, וְנִמְלֵךְ לְדָרְכֹן, אֵינוֹ צָרִיךְ לְתוֹרֵם: **אֵין תוֹרְמִין מִדְּבַר שֶׁנִּגְמְרָה מְלֹאכְתּוֹ עַל דְּבַר שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלֹאכְתּוֹ, וְלֹא מִדְּבַר שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלֹאכְתּוֹ עַל דְּבַר שֶׁנִּגְמְרָה מְלֹאכְתּוֹ, וְלֹא מִדְּבַר שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלֹאכְתּוֹ עַל דְּבַר שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלֹאכְתּוֹ. וְאִם תְּרֹמּוֹ תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה:**

Mishnah Berakhot, chapter 3

משנה ברכות פרק ג

(1) One whose dead [who is a close relative regarding whom he is obligated to mourn] lies before him [i.e., is not yet buried] is exempt from the recital of the *shema* and from *tefilah* and from *tefillin* [and from all the precepts laid down in the Torah because he is occupied with the obligation of burial]. With regard to the bearers of the bier and those who relieve them and those who relieve them again, whether in front of the bier [who still have to carry] or behind the bier [who have already carried]— those if still required for the bier, are exempt; but those [who follow and are] not required for the bier are not exempt [from the *shema*]. Both however, are exempt from [saying] the *tefilah* [because it is not a Torah obligation, as is the *shema*].

א מי שמתו מוטל לפניו, פטור מקריאת שמע, (ומן התפלה) ומן התפילין. נושא המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן, את שלפני המטה ואת שלאחר המטה, את שלמטה צדן בהן פטורין, ואת שאין למטה צדן בהן חייבין. אלו ואלו פטורין מן התפלה: ב קברו את המת וחרו, אם יכולין להתחיל ולגמר עד שלא יגיעו לשורה, יתחילו ואם לאו, לא יתחילו. העומדים בשורה, הפנימים פטורין, והחיצונים חייבין: ג נשים ועבדים וקטנים

(2) When they have buried the dead and returned [from the grave]: if they have time to begin and finish [one paragraph of the *shema*] before forming the row [to console the mourners], they should begin; but if not, they should not begin. As for those who stand in the row, [if they stand two deep] those on the inside are exempt [for they see the mourners], but those on the outside [who do not see them] are not exempt.

(3) Women, slaves, and minors [even those who have reached the age of רבנו עובדיה מברטנורא

א מי שמתו מוטל לפניו. אחד מן הקרובים שחייב להתאבל עליהם, מוטל עליו לקברו: פטור מק"ש. משום דטריד טרדא דמצוה: וחלופיהן. שכן דרך שמתחלפין, לפי שהכל רוצים לזכות במצוה: את שלפני המטה. המזומנים לנשאה כשתגיע המטה אצלם: ואת שלאחר המטה. כלומר בין אותם שלפני המטה, ובין אותם שלאחר המטה, אם המטה צריכה להם לשאתה, פטורים: ואת שאין למטה צורך בהם. כגון החולכים ללוות את המת לכבודו בלבד חייבין: אלו ואלו פטורים מן התפלה. דלאו דאורייתא היא כמו ק"ש. ואיכא דאמרי מפני שהיא צריכה כוונה יתירא: ב להתחיל ולגמור. פרשה אחת של ק"ש: לשורה. שהיו עושים שורות שורות סביב האבל לנחמו בשוכם מן הקבר: ואם לאו. שהיה הדרך קרוב מן הקבר עד המקום שבו עושים השורה, ואין פנאי להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה: הפנימים. הרואים האבלים: והחיצונים. שאינם רואים פני האבלים: ג נשים ועבדים פטורים מק"ש. אע"פ שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, וכל מצות עשה

education] are exempt from reciting the *shema* [since it is a *mitzvat aseih shehazman grama* — a positive, time-oriented commandment, and these categories of people are exempt

from time-oriented commandments; the Mishnah specifies the *shema*, for otherwise, one might think they nevertheless are required, because it entails the acceptance of the yoke of Heaven] and from putting on *tefillin* [also a time-oriented obligation; the Mishnah specifies this to prevent drawing an analogy from the obligation of *mezuzah*], but they are subject to the obligations of *tefilah* [this is a Rabbinical obligation, and the Rabbis included these categories in the obligation], *mezuzah*, and grace after meals.

(4) A *ba'al kerī* [one who had a seminal discharge and is ritually impure until he immerses in a *mikvah*] says the words [of the *shema*] mentally [at the proper time] without saying a blessing either before or after [because there is no Torah obligation to recite these blessings; the law regarding the prohibition of a *ba'al kerī* to read in the Torah was instituted by Ezra to limit sexual relations between scholars and their wives, and not as a matter of ritual purity, since Torah cannot become defiled]. At meals he says [mentally] the grace after [because this is a

רבנו עובדיה מברטנורא

שהזמן גרמא נשים פטורות, סלקא דעתך אמינא לחייבן הואיל ואית בה מלכות שמים, קא משמע לן. ותפילין מצות עשה שהזמן גרמא הם, דלילה ושבת לאו זמן תפילין נינהו. וסלקא דעתך אמינא הואיל ואתקש תפלין למזוזה נשים נחייבו, קמ"ל: **קטנים**. אפי' קטן שהגיע לחינוך לא הטילו על אביו לחנכו בק"ש, לפי שאינו מצוי תמיד אצלו בעונת ק"ש. ולא בתפילין, משום דסתם קטן אינו יודע לשמור תפיליו שלא יפיה בהן: **וחייבין בתפלה**. דתפלה רחמי היא. ומרבנן היא, ותקנה אף לנשים ולחנך בה הקטנים: **ובמזוזה**. דמהו דתימא הואיל ואתקש לתלמוד תורה, כי היכי דנשים פטורות מתלמוד תורה דכתיב (דברים יא) ולמדתם אותם את בניכם, הכי נמי נפטרו ממזוזה אע"פ שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמא, קמ"ל: **בברכת המזון**. מבעיא לן אי חייבות בברכת המזון מדאורייתא, כיון דכתיב (שם ה) ואכלת ושבעת וברכת, היא ליה מצות עשה שלא הזמן גרמא, או שמא אין חייבות מדאורייתא, משום דכתיב (שם) על הארץ הטובה אשר נתן לך, והארץ לא נתנה לנקבות, ולא אפשר: **ד בעל קרי**. עזרא תקן שלא יקרא בעל קרי בתורה, בין שראה קרי לאנטו בין לרצונו, עד שיטבול. ולא מפני טומאה וטהרה, שאין דברי תורה מקבלין טומאה, אלא כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהן כתרנגולים: **מהרהר**. ק"ש בלבו כשהגיע זמן המקרא: **ואינו מברך לפני ולאחריה**. ואפילו בהרהור, כיון דברכות לאו דאורייתא לא אצרכוהו רבנן. **ועל המזון מברך לאחריה**. דחייבא דאורייתא הוא. ואינו מברך לפניו, דלאו חיובא דאורייתא הוא. וכבר

Torah obligation], but not the blessing before [because it is only a Rabbinic obligation. The law today, however, is for a *ba'al kerī* to recite all of these]. Rabbi Yehudah says, He recites [all, with his mouth] both before and after. (5) If a man was standing saying the *tefilah* and he remembers that he is a *ba'al kerī* he should not break off [completely] but he should shorten [each blessing by reciting its beginning and its end].

If he went down to immerse himself: if he is able to come up and cover himself and recite the *shema* before the rising of the sun [the practice of the *vatikin* was to recite the *shema* before sunrise], he should go up and cover himself and recite, but if not, he should cover himself with the water [if it is not transparent] and recite. He should, however, not cover himself either with foul water or with water in which something [flax] has been soaked. [And one should not recite near urine] until he pours [a *revi'it* of] fresh water into it. How far should he remove himself from it [undiluted urine] and from excrement [in order to recite]? Four cubits [when the water is behind him or to the side; if it is in front of him, he must remove himself until it is out of sight].

(6) A *zav* (see Leviticus 15:3) who has an emission [even though this immersion does not cleanse him of his impurity as a *zav* since he must also bring a sacrifice,

רבנו עובדיה מברטנורא

נפסקה ההלכה דבטלוה לטבילותא, ובעלי קריין קורין ק"ש כדרכן ועוסקין בתורה ומתפללין ומברכין כל הברכות, ואין מערער בדבר: **הי לא יפסיק**. תפלתו לגמרי, אלא יקצר כל ברכה וברכה: **ולקרות עד שלא תנן החמה**. שהותיקין מדקדיקין על עצמן לגמור אותה עם הנץ החמה, דכתיב (תהלים עג) ייראוך עם שמש: **יתכסה במים**. ודוקא מים עכורים שאין לבו רואה את הערוה, אבל צלולים לא: **במים הרעים**. מים סרוחים: **במי המשרה**. מים ששורין בהם פשתן: **עד שיטיל לתוכן מים**. חסורי מחסרה והכי קתני, ולא יקרא אצל מי רגלים עד שיתן לתוכן מים, ושיעור המים שיטיל למי רגלים של פעם אחת, רביעית: **וכמה ירחיק מהם**. מן המי רגלים שלא הטיל לתוכן מים, ומן הצואה: **ארבע אמות**. ודוקא כשהוא לצדדים או לאחוריו, אבל לפניו מרחיק כמלא עיניו: **ו זב שראה קרי**. אע"פ שטמא טומאת שבעה משום זיבה, ואין טבילה זו מטהרתו, אפילו הכי צריך טבילה לדברי תורה כתקנת עזרא, משום קרי. וכן נדה אם באה להתפלל, ופולטת שכבת זרע הרי היא כבעל קרי. ושכבת זרע מטמאה האשה בפליטתה כל שלשה ימים לאחר תשמיש, ולאחר מכאן כבר הסריח בגופה ואין

he nevertheless must immerse as a *ba'al keri*], a *niddah* from whom semen escapes [from intercourse prior to becoming a *niddah*], and a woman who becomes a *niddah* during intercourse [i.e., who saw menstrual blood after intercourse both] require immersion [in order to read in the Torah, even though this immersion does not cleanse them of their impurity as a *niddah*]; but Rabbi Yehudah exempts them [from immersion prior to reading the Torah].

רבנו עובדיה מברטנורא

ראוי עוד להיות ולד נוצר ממנו. והכי פירושו, נדה שפלטה עתה תשיש ששמה אתמול קודם שראתה, והמשמשת מטתה שראתה נדה אחר ששמה, צריכין טבילה; ורבי יהודה פוטר. אף במשמשת שראתה נדה פטר ר"י, ואע"ג דמעיקרא בת טבילה הות ואיכא למימר דלא פקעה חובת טבילה מינה. וכבר כתבנו לעיל דבטלוח לטבילותא, מפני שהיתה תקנה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה;

Mishnah Peah, chapter 3

משנה פאה פרק ג

(1) In the case of beds of produce growing between olive trees the School of Shammai say [since these are individual beds, therefore], One must give *peah* from each bed, but the School of Hillel maintain, that only one *peah* is given for the whole, [since it really is one large field and only broken up by olive trees]. The School of Shammai agree, however, that if the ends of the beds border one another, one *peah* is given for the whole [the disagreement between the School of Shammai and that of Hillel, is only in a case where there are ten trees in a *bet se'ah* — an area of 50 cubits squared. If the proportion is less than this even the School of Hillel admit that the beds are individual fields, which require individual *peah* (since the trees are sparse, one realizes that he planted the beds as individual fields and not that they are really one large field separated by trees). If the proportion is more than this, the School of Shammai admit that one *peah* would suffice, since it is obvious that this is actually one large field, separated by trees].

(2) If one gives a speckled appearance to his field and leaves behind some moist stalks [i.e., he harvests certain patches of field where the produce ripened and leaves other patches where the produce is still growing, resulting in a field of speckled appearance], Rabbi Akiva says, He gives *peah* from each patch but the

א מלבנות התבואה שביין הזיתים, בית שמאי אומרים, פאה מכל אֶחָד וְאֶחָד. בית הלל אומרים, מֵאֶחָד עַל הַכֹּל. וּמוֹדִים, שְׁאֵם הַיַּיִן רִאשֵׁי שׁוֹרֹת מְעַרְבִין, שֶׁהוּא נוֹתֵן פֶּאֶה מֵאֶחָד עַל הַכֹּל: בַּהֲמַנְמַר אֶת שְׂדֵהוּ וְשִׁיר קִלְחִים לְחִים, רַבִּי עֲקִיבָא אֹמֵר, נוֹתֵן פֶּאֶה מִכָּל אֶחָד

רבנו עובדיה מברטנורא

א מלבנות. ערוגות מרובעות, ובשביל שעשויות כדפוס הלבניות קרויין מלבנות: שביין הזיתים. והוא הדין לכל שאר אילנות, ונקט זיתים לאשמועינן דאפילו זיתים שחייבים בפאה לא מפסקי לביה, וכל שכן שאר אילנות שאין חייבים בפאה, דפשיטא דלא מפסקי: בית שמאי אומרים פאה מכל אחד ואחד. מכל מלבן ומלבן. והואיל ועומדות הערוגות פסקי פסקי ואין מתערבין זו עם זו, קסברי בית שמאי דמפסקי זיתים. אבל היכא דראשי שורות מתערבין מזה לזה, מודו דלא מפסקי. ובזמן שהאילנות מרוחקים זה מזה עד שבקרקע בית סאה שהוא חמשים אמה על חמשים אמה אין בו עשרה אילנות, מודים בית הלל שנותן פאה לכל מלבן ומלבן, דהואיל והאילנות מרוחקין, נראין הדברים שלא בשביל האילנות נעשו המלבנות. ובזמן שהאילנות רצופים, ויש עשרה אילנות בפרות מבית סאה, מודים בית שמאי שנותן פאה אחת על הכל, לא נחלקו אלא כשיש עשרה אילנות בבית סאה: בַּהֲמַנְמַר. מלקט שדהו מקומות מקומות דמחזי כמנומר. לשון ונמר חברבורותיו (ירמיה יג), שקצר התבואה שנתבשלה ראשון ראשון בשדה. ושיר קלחים לחים. אותן שלא נתבשלו: נוֹתֵן

Sages say [He gives *peah* from] one patch for all. The Sages, however, agree with Rabbi Akiva that one who sows dill or mustard seed in three places must give *peah* from each place [since these are almost never planted together, they are, therefore, considered individual fields, each requiring its own *peah*].

(3) One who plucks fresh onions for the market and leaves the dry ones [in the ground] for later storage must give *peah* from each separately [these are considered as two different species of onion]. The same applies to beans [i.e., if one picked fresh beans for the market and leaves the dry ones for later storage] and to a vineyard [i.e., regarding grapes]. If he, however, only thins them out [e.g., he plucked the middle row of onions so that the rows of onions on either side, should have room to grow] then he gives [*peah*] from the remainder, according to the quantity of that which he left [since the onions he plucked were not uprooted in order to be harvested, rather, only to benefit those onions remaining, he therefore, is free from giving *peah* from those he uprooted]. But if he plucks up for one purpose [either for the market or for storage] he gives from the remainder for the whole [i.e., that which he plucked is considered

רבנו עובדיה מברטנורא

פאה מכל אחד ואחד. כשחוזר ללקט הקלחים לחים ששייר, דנמור מפסיק ולאו אתחלתא דקצירה חשיבא: **בזורע שבת.** ירק שקורין לו אניט"ו בלע"ז. **שהוא נותן פאה מכל אחת ואחת.** מפני שאין דרכן לזרוע מהן שדה אחת, לפיכך חשובין כל אותן ערוגות כאלו כל אחת מהן שדה אחת. ושבת וחרדל חייבין בפאה אף על פי שאין נותנין לירק פאה משום דלזרע עבידי, וכמיני זרעים חשיבי. והלכה כחכמים: **ג המחליק בצלים.** אית דמפרשי לשון ואנכי איש חלק (בראשית כו), על שם שכשנתלשו נשאר המקום חלק. ואית דמפרשי המחליק, כמו המחלק, שנוטל חלק מן הבצלים לחים למכרן בשוק, וחלק אחר מניח יבשים לגורן לקיום: **נותן פאה לאלו לעצמן.** דכשני מיני חטים דמו. **וכן בכרם.** וכן המחליק בכרם דינו כמחליק בבצלים: **המדל נותן מן המשוייר על מה ששייר.** בזמן שהבצלים זרועים רצופים, נוטל מהם אחד מבנתיים, כדי שהנשאר יתגדלו בריח ויעשו גסים, וזהו הנקרא מדל, שדולה ושולף אותם ממקומם, ותנן איזהו מדל, נוטל אחד ומניח שנים, ואותן שעוקר ליתן ריח לנשארים, אינם חייבין בפאה, לפי שתקנת הנשארים היא, הילכך נותן פאה מן הנשאר לבד, והנעקר פטור מכולם דלא חשיבא קצירה: **המחליק מאחת יד.** כלומר מענין אחד,

ואחד. והכמים אומרים, מאחד על הכל. ומודים חכמים לרבי עקיבא בזרע שבת או תרדל בשלשה מקומות, שהוא נותן פאה מכל אחד ואחד: **ג המחליק בצלים לחים לשוק ומקים יבשים לגורן,** נותן פאה לאלו לעצמן ולאלו לעצמן. **וכן באפונין, וכן בכרם.** **המדל,** נותן מן המשאר על מה ששייר. **והמחליק מאחת יד,** נותן מן המשאר על

harvesting and, therefore, he must give *peah* at the conclusion of the harvest for that which he had previously plucked].

(4) [Large] onions left in the ground and used as seed, are liable to *peah* but Rabbi Yose exempts them [since they are eaten only in times of great need, they are not considered food]. In the case of onions [growing] between vegetables: Rabbi Yose [considers this as different seed and, therefore,] says

peah must be given from each [plot as is stated in Mishnah 2:1] but the Sages say [onions and vegetables are not considered as different seed and, therefore, [he gives *peah*] from one [plot] for all.

(5) [Two] brothers who have divided [an inheritance of land] must give *peah* twice [i.e., each individually]. If they afterwards become partners again, they give only one *peah*. Two who purchase a tree give one *peah*. If one buys the northern section and the other its southern part, each must give *peah* separately. If one sells tree stems [i.e., he sold the trees for the buyer to remove them and replant them elsewhere and they had fruit] in his field he [the buyer] must give *peah* from each stalk [since he did not sell him the land, it therefore, cannot unify all the trees into one field]. Rabbi Yehuda says This is only when the owner of the field left nothing [for himself, i.e., he didn't pick any trees of their fruit] but if

רבנו עובדיה מברטנורא

או כולו לגורן או כולו לשוק. ורמב"ם פירש מאחת יד ממקום אחד, שהחלק שנוטל למכור בשוק, אינו נוטל אותו מכאן ומכאן, אלא כולו מצד אחד: **ד האמהות של בצלים**. בצלים גדולים שמניחין אותן לגדל דורע, ומותר שמשותהין בארץ לא חזו לאכילה אלא על ידי הדחק, ולכך פטר רבי יוסי, ואין הלכה כמותו: **מלבנות הבצלים שבין הירק**. סבר רבי יוסי דירק כורע אחר דמי, שאין דרך בני אדם להיות מכניס בצלים בין הירק, ותנן לעיל בפרק שני דורע אחר מפסיק. ואין הלכה כרבי יוסי: **ה שלקחו את האילן**. מהנך אילנות דחשיב בפרק קמא שחיביים בפאה: **המוכר קלחי אילן**. שרשי צמחים שחיביין בפאה ולא מכר לו הקרקע, נותן הלוקח פאה מכל אחד ואחד. **בזמן שלא שויר**. כלומר, אם לא התחיל בעל השדה לקצור או ללקט פירות, אז הוא דחייב הלוקח ליתן פאה, אבל אם התחיל בעל השדה לקצור שדהו קודם שמכר את אלו שנשאר מן השדה שלא נקצר או

הכל: **ד האמהות של בצלים חייבות בפאה**, ורבי יוסי פוטר. **מלבנות הבצלים שבין הירק**, רבי יוסי אומר, פאה מכל אחד ואחד. **וחכמים אומרים**, מאחד על הכל: **ה האחין שחלקו**, נותנין שתי פאות. **חורו ונשתתפו**, נותנין פאה אחת. **שנים שלקחו את האילן**, נותנין פאה אחת. **לקח זה צפונו וזה דרומו**, זה נותן פאה לעצמו, וזה נותן פאה לעצמו. **המוכר קלחי אילן בתוך שדהו**, נותן פאה מכל אחד ואחד. **אמר רבי יהודה**, אימתי. **בזמן שלא שיר בעל השדה**. **אבל אם שיר**

he did leave for himself [once he picked some of the trees before he sold the others, the entire field becomes obligated in *peah* and, therefore,] the owner of the field gives one *peah* for the whole.

(6) Rabbi Eliezer states A piece of land the size of [which one can sow] one fourth of a *kav* [of seed, i.e., ten and one half by ten and a fraction cubits] is subject to *peah*. Rabbi Yehoshua says It must [be large enough] to produce two *se'ah* [which is twelve *kav*, since a field is determined by its yield and not by its sowing capacity]. Rabbi Tarfon maintains that it must be six handbreadths by six [which is the size of a vegetable bed (see Kilayim 3:1)]. Rabbi Yehudah ben Beteira says: [Even if only large enough] for the sickle to cut two handfuls [the method of harvest used to be, that the harvester would grasp a handful of stalks and swing the sickle underneath; if there was enough produce that required two swings this, too, was enough for *peah*]. The *halachah* follows his words. Rabbi Akiva says Even the smallest plot is liable to *peah* and firstfruits and [is sufficient] for the writing of the *prozbul* [when Hillel saw that people were refraining from lending before *Shemittah*, he created the *prozbul*, whereby one hands over the debts owed to him to the Court on the basis of land owned by the borrower, (since he has immovable property, the loan is considered collected by the Court through the property and thereby, his loan is not cancelled by *Shemittah*). It should be noted that Bartenurah (Shevi'it 10:3)

רבנו עובדיה מברטנורא

שלא נלקט, בעל השדה הוא הנותן פאה על הכל, דמכי אתחיל בקצירה או בלקיטת הפירות איתחייב בפאה של כל השדה, ורבי יהודה לפרושי מלתיה דתנא קמא אתא, וכן הלכה: **ו קרקע בית רובע**. מקום שראוי לזרוע בו רובע הקב, ופירשו בו שהוא עשר אמות ומחצה על עשר אמות בקירוב: **העושה סאתים**. ר' יהושע לא אויל בתר זריעה, אלא קרקע המוציאה סאתים שהן ז"ב קבין: **לקצור ולשנות**. דרך הקוצרים אוזח מלא כפו מן הקמה וקוצר כדכתיב (תהלים קנט) שלא מלא כפו קוצר. ואם יש בקמה כדי למלאות כפו שני פעמים, חייבת בפאה: **קרקע כל שהוא חייבת בפאה**. דסבירא ליה פאת שדך כל שהוא משמע, ופליג, אכולהו: **ובבכורים**. דכתיב בהו אדמתך, והני מילי בבכורי חטה ושעורה, אבל בבכורים של אילן אינו חייב אלא אם כן יש לו קרקע שש עשרה אמות סביב לאילן שהוא שיעור יניקתו: **ולכתוב עליו פרוזבול**. הלל תקן פרוזבול כשראה שהיו נמנעים מלהלוות לעניים מפני השביעית שמשמטת החוב, תקן שיהא מוסר שטרותיו לבית דין, וכותב, מוסר

follows the view in the Talmud (see Gittin 36a) that the *prozbul* was only effective during times when the laws of *Shemittah* were Rabbinic in nature] and also [only the smallest plot is necessary in order], to acquire, in conjunction with it, movable property

by money by deed or by *hazakah* (see Kiddushin 1:5).

(7) If a man who was deathly ill assigned his property in writing [to others] and left for himself any property, however small, he renders his gift valid [even if he recovered from his illness, since he cannot say, I only gave my property away because I thought I would die, since had that been the case, he would have given everything away] but, if he retains no property whatever, his gift is not valid [if he does not die, since he could say, I only gave my property away because I thought I would die (see Bava Batra 4:6)]. One [who was deathly ill] who gave, in writing, his property to his children and he gave to his wife, in writing, any plot of land however small, [and she remained silent, not protesting, that, in addition, she also wants her right to collect her *ketubah* from the other properties] she thereby forfeits her *ketubah* [i.e., a *ketubah* is collectable from the property of the estate, here, she is considered to have foregone her lien on the properties assigned to the heirs, through her silence]. Rabbi Yose says: If she accepted [such

רבנו עובדיה מברטנורא

אני לכם פלוני ופלוני הדיינין כל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה. ומשכתבו לו שטר זה, שוב אין שביעית משמטת חובו. ודוקא כשיש קרקע כל דהו ללוה, דאז חשוב כאילו החוב גבוי כבר ביד בית דין, ותו לא קרינן ביה לא יגוש, וחשבינן לקרקע כל שהוא כאילו שוה כל החוב, דאין אונאה לקרקעות: ולקנות עמו נכסים שאין להם אחריות. דמטלטלין נקנין אגב קרקע בכסף בשטר ובחוקה, כדתנן בפרק קמא דקדושין ושם מפורש: **ז שכיב מרע**. השוכב על מטתו מחמת חולי: **שייר קרקע כל שהוא**. כל הני שייר קרקע כל שהוא דתנן במתניתין מכאן ועד סוף פרקין, לאו דוקא קרקע, דהוא הדין מטלטלים כל שהוא, אלא אידי דתנא רישא גבי פאה ובכורים ופרחובול קרקע כל שהוא, תנא בכל הני נמי קרקע כל שהוא: **מתנתו קיימת**. אם קנו מידו על המתנה אף על פי שעמד מחליו אינו יכול לחזור בו, הואיל ושייר לעצמו כל שהוא גלי דעתיה דלאו מחמת מיתה כתב המתנה: **לא שייר קרקע כל שהוא**. לעצמו, מסתמא לא שביק איניש נפשיה ערטיילאי, ואם לא שהיה חושב ודאי שימות לא היה נותן כל נכסיו, הלכך אם עמד חוזר ואפילו קנו מידו: **וכתב לאשתו קרקע כל שהוא אבדה כתובתה**. בשכיב מרע מיירי שמחלק נכסיו לבניו, וכתב לאשתו חלק בין הבנים

an assignment, when she heard aboutit] even though he did not assign it to her, in writing, she forfeits her [lien on the properties in regard to the collection of her] *ketubah*.

(8) If a man gives, in writing, [all] his possessions to his slave he thereby

[includes his slave who is also a possession and he, therefore,] becomes a free man. If he [gives in writing, all his possessions to his slave] but, reserved for himself any immovable property however small, he does not become a free man [since he excluded one property, he thereby contradicts his written statement that **all** his possessions are given to the slave; we, therefore, say that his statement is null and void]. Rabbi Shimon says, He becomes a free man under all conditions [we divide the statement in half and it, therefore, is a valid statement] unless [the master] says, Behold all my goods are given to you, so and so, my slave, with the exception of one ten-thousandth of them [since he did not specify which property he excluded from the gift, we say he may have excluded the slave himself, in which case he does not go free].

רבנו עובדיה מברטנורא

ושמעא איהי ושתקה ולא אמרה כתובתי אני גובה או כיוצא בזה אבדה כתובתה: ר' יוסי אומר אם **קבלה עליה**. שתהא שותפת בין הבנים, אפילו לא קנו מידה והוא לא צוה שיכתבו כך בפניה אבדה כתובתה, ושוב אינה יכולה לחזור בה. ואין הלכה כרבי יוסי: **ה הכותב כל נכסיו לעבדו**. שכתב כל נכסי נתונים לפלוני עבדי, הרי העבד בכלל הנכסים ונתן לו את עצמו, והאי דקאמר עבדי היינו עבדי שהיה כבר: **שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין**. דכל היכא דנחית לשירא אמרינן לדידיה נמי שייר, וכי אמר כל נכסי לך אשאר נכסים קאמר ולחנופי ליה קאתי ולא שחרריה כיון דלא אמר ליה עצמך ונכסי. ואפילו אין לו שום נכסים אלא העבד והקרקע ששייר, מכל מקום לא יצא לחירות דכיון דאין מתקיים דבור כל נכסי דהא אתא חוץ ובטל ליה, דלא פלגינן דיבורא, והוי בטל לגמרי, ולא קנה לא עצמו ולא נכסים: ר' שמעון אומר לעולם הוא בן חורין. בין אין לו נכסים אחרים אלא העבד והקרקע ששייר, ובין יש לו נכסים אחרים, לעולם הוא בן חורין, ומוקמינן דבור כל נכסי בעבד לבדו כשאין לו נכסים אחרים, ולא אמרינן דבמה שאמר חוץ בטל דבורו, שאמר כל נכסי, דפלגינן דיבורא, ומקיימינן ליה בעבד, ויצא בן חורין: **חוץ מאחד מרבוא**. ולא פירש מהו משייר, דהתם אמרינן דאחד מרבוא דקאמר היינו עבד, ואיהו לא חשיב ליה אלא כאחד מרבוא בנכסים, ואף על גב דשוי טפי. ואין הלכה כרבי שמעון:

עליה, אף על פי שלא כתב לה, אבדה כתבתה: ה הכותב נכסיו לעבדו, יצא בן חורין. שייר קרקע כל שהוא, לא יצא בן חורין. רבי שמעון אומר, לעולם הוא בן חורין, עד שיאמר הרי כל נכסי נתונין לאיש פלוני עבדי חוץ מאחד מרבוא שבהן:

Mishnah Sotah, chapter 9

משנה סוטה פרק ט

(1) [The declaration over] the calf whose neck is to be broken, must be in the Holy Tongue, as it is said: “If a corpse of a person be found in the land ... then your elders and your judges will go out,” (Deuteronomy 21:1-2) [and Scripture continues and says “and they will answer and say,” (ibid verse 7) just as the phrase “and the Levites shall answer and say” (ibid 27:14) means in Hebrew, so too, over here, it means in Hebrew]. Three, used to go forth from the Great court in Jerusalem; Rabbi Yehudah says: Five, as it is said: “Your elders,” i.e., two, “and your judges,” i.e., two, and since a court cannot consist of an even number, they add one more.

(2) If [the corpse] was found in a heap of stones, or hanging on a tree, or floating on the surface of the water, they do not break [a calf's neck], since it is stated: “In the land”; (ibid 21:1) and not hidden in a heap of stones, “Fallen”; but not hanging on a tree, “In a field”; but not floating on the surface of the water. If it was found close to the frontier border, or to a city the majority of whose inhabitants are idolaters, or to a city in which there is no court, they do not break [a calf's neck. In the first two instances the ritual is not performed at all, since he wandered to these areas, he is considered as wilfully endangering himself. In the last instance that city does not perform the ritual, since] they measure only from a city in which there is a court [and thus the closest city having a court is the city

רבנו עובדיה מברטנורא

א עגלה ערופה בלשון הקודש. מה שהוקנים אומרים דינו לא שפכו את הדם הזה והכהנים אומרים כפר לעמך ישראל וגו', בלשון הקודש הוזקקו לאמון: **שנאמר כי ימצא כו'.** ובאותו פרשה נאמר וענו ואמר, ונאמר להלן (דברים כ"ו) וענו הלויים ואמרו, מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש: **היו יוצאין.** ובאים שם ומודדים מן החלל לצד העיר שסביבותיו לידע איזו קרובה: **אין ב"ד שקול.** אין ב"ד עשוין שיהא אפשר לחלוק שוה בשוה, אלא שיהא הרוב לצד אחד לקיים אחרי רבים להטות. (שמות כ"ג): **ב נמצא סמוך לספר.** אצל גבול הגוים: **לא היו מודדים.** דכתיב כי ימצא חלל, פרט לממציא את עצמו, שסמוך לגבול הגוים כאילו המציא עצמו למיתה הוא: **לעיר שאין בה ב"ד לא היו מודדין.** אין מודדין אלא מעיר שיש בה ב"ד. ה"ק נמצא סמוך לעיר שאין בה ב"ד אין מודדין לה, אלא לעיר שיש בה ב"ד מודדין. איזו עיר שיש בה ב"ד קרובה לו. ואי

א עגלה ערופה, בלשון הקודש, שנאמר (דברים כא) **כי ימצא חלל באדמה. ויצאו זקניך ושפטיך, לשלשה מבית דין הגדול שבירושלים היו יוצאין. רבי יהודה אומר חמשה, שנאמר זקניך, שנים, ושפטיך, שנים, ואין בית דין שקול, מוסיפין עליהן עוד אחד: ב נמצא טמון בגל, או תלוי באילן, או צף על פני המים, לא היו עורפין, שנאמר (שם) באדמה, ולא טמון בגל. נופל, ולא תלוי באילן. בשדה, ולא צף על פני המים. נמצא סמוך לספר, או לעיר שרבה נכרים, או לעיר שאין בה בית דין, לא היו עורפין. אין מודדין אלא מעיר שיש בה בית**

obligated to perform the ritual. If [the corpse] was found exactly between two cities, both of them bring [a total of] two calves; the opinion of Rabbi Eliezer. [The city of] Jerusalem does not bring a calf whose neck is to be broken.

(3) [Regarding the burial of a *met mitzvah* which is buried where it is found;] if the head was found in one place and the body in another place, they carry the head to the body [and bury both there]; the opinion of Rabbi Eliezer. Rabbi Akiva says: [They

carry] the body to the head.

(4) From what part [of the body] do they measure? Rabbi Eliezer says: From the navel; Rabbi Akiva says: From the nose; Rabbi Eliezer ben Yaakov says: From the place where he was slain, i.e., from the neck.

(5) When the elders of Jerusalem [i.e., of the Great Sanhedrin] had departed and gone away, the elders of that city [nearest the corpse] would take a calf of the herd which had never been worked and which had not drawn in the yoke, and a defect does not disqualify it. They bring it down to a ravine which is stony [*eitan*]

רבנו עובדיה מברטנורא

לא הדר תנייה, הוה אמינא אין מודדין כלל, ת"ל ולקחו זקני העיר, מכל מקום, דהאי העיר קרא יתירא הוא, דמצי למכתב והיה העיר הקרובה אל החלל ויצאו זקניה: **מכוון**. מצומצם שאין זו קרובה לו מזו אפילו מלא חוט: **שתייהן מביאות שתי עגלות דברי ר"א**. ואין הלכה כר"א, אלא שתייהן מביאות עגלה אחת בשותפות. והכי אמרינן בגמרא בבכורות: **אין ירושלים מביאה עגלה ערופה**. דכתיב (דברים כ"א) באדמה אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה לרשתה, פרט לירושלים שלא נתחלקה לשבטים: **ג נמצא ראשו במקום אחד**. השתא לא מיירי תנא לענין מדידה. דמדקתני סיפא מאין היו מודדין, מכלל דרישא לאו במדידה עסקינן. אלא במת מצוה קנה מקומו עסקינן, דהיכא דנמצא ראשו במקום אחד וגופו במקום אחר, מוליכין ראשו אצל גופו וקוברין אותו במקום שנמצא הגוף, דגופיה בדוכתיה נפל ורישא הוא דנייד. דברי ר"א: **רבי עקיבא אומר מוליכין הגוף אצל הראש**. דרישא היכא דנפיל נפיל וגופיה רהיט ואזיל. והלכה כרבי עקיבא: **ד ר"א אומר מטיבורו**. קסבר עיקר חיותא בטיבוריה הוא: **ר' עקיבא אומר מחוטמו**. עיקר חיותא מחוטמו הוא, דכתיב (בראשית ז') כל אשר נשמת רוח חיים באפיו: **ממקום שנעשה חלל מצוארו**. דאין קרוי חלל אלא מן הצואר, כדכתיב (יחזקאל כ"א) על צוארי חללי רשעים, הלכך ממנו היו מודדים, כדכתיב אל החלל. והלכה כר"ע: **ה נפטרו זקני ירושלים**. שאינן באין אלא למדוד, כדכתיב ויצאו זקניך ושופטיך ומדדו:

דין. נמצא מכוון בין שתי עירות, שתייהן מביאות שתי עגלות, דברי רבי אליעזר. ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה: **ג נמצא ראשו במקום אחד** [וגופו במקום אחר], מוליכין הראש אצל הגוף, דברי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר, הגוף אצל הראש: **ד מאין היו מודדין**, רבי אליעזר אומר, מטבורו. רבי עקיבא אומר, מחוטמו. **רבי אליעזר בן יעקב אומר, ממקום שנעשה חלל, מצוארו**: **ה נפטרו זקני ירושלים והלכו להן**. זקני אותה העיר מביאין עגלת בקר אשר לא עבד בה אשר לא משכה בעל (שם), ואין המום פוסל בה, ומורדין אותה לנחל איתן. ואיתן

— “*eitan*” is to be understood in its literal sense of “hard” — but even if it is not stony, it is fit [for the ceremony]. They then break its neck with a hatchet from behind. The site may never be sown or tilled, but it is permitted to card flax and to chisel stones there.

(6) The elders of that city then wash their hands with water in the place where the calf's neck was broken, and they declare, “Our hands did not shed this blood, nor did our eyes see [this crime].” (Deuteronomy 21:7) But is it conceivable that the elders of a court are shedders of blood? Rather, [the meaning of their statement is,] he [the man found dead] did not come to us [for help] and [had we seen him, we would not have] dismissed him without supplying him with food; we did not see him, to [have prevented him from] let[ting] him go [without escort]. Then the priests exclaim, “Atone for Your people Israel, Whom You have redeemed, ... and lay not [the guilt of] innocent blood among your people Israel.” (Deuteronomy 21:8) They did not need to say, “And so the blood will be atoned for them” [the continuation of the previous verse] (*ibid.*), rather, the Divine Spirit announces to them, “When you act thus, the blood is forgiven for you.”

(7) If the murderer was discovered before the calf's neck was broken, it goes free and feeds with the herd; but if [he was discovered] after the calf's neck is broken, it is buried in that place, because it came there from the outset in connection with

רבנו עובדיה מברטנורא

אע"פ שאינו איתן כשר. שלא נאמר איתן לעבובא אלא למצוה: בקופיץ. סכין גדול: מאחוריה. ממול ערפה: מקומה אסור. לעולם: ומותר לסרוק שם פשתן. עבודה שאינה בגופה של קרקע, דכתיב (דברים כ"א) אשר לא יעבד ולא יזרע, מה זריעה מיוחדת שהיא בגופו של קרקע אף כל עבודה שהיא בגופו של קרקע: לנקר שם אבנים. לסתת שם אבנים: ו לא בא לידינו ופטרנוהו. בלא מוזנות: ולא ראינוהו והנחנוהו. בלא לוייה: ו תצא ותרעה בעדר. כשאר חולין: כפרה ספקה.

כמשמעו, קשה. אף על פי שאינו איתן, כשר. ועורפין אותה בקופיץ מאחוריה. ומקומה אסור מלזרוע ומלעבוד, ומתך לסרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים: ו זקני אותה העיר רוחצין את ידיהן במים במקום עריפה של עגלה, ואומרים, (שם) ידינו לא שפכה את הדם הזה ועיינו לא ראו. וכי על דעתנו עלתה, שזקני בית דין שופכי דמים הן, אלא שלא בא לידינו ופטרנוהו בלא מוזן, ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לוייה. והכהנים אומרים (טו) (שם) כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל. לא היו צריכים לומר (שם) ונכפר להם הדם, אלא רוח הקדש מבשרתן, אימתי שתעשו ככה, הדם מתכפר להם: ו נמצא ההורג עד שלא נערפה העגלה, תצא ותרעה בעדר. משנערפה העגלה, תקבר במקומה, שעל ספק באת מתחלתה, כפרה ספקה והלכה לה.

a matter of doubt [i.e., the unknown murderer], and it atoned for the doubt which is now gone [i.e., it accomplished its purpose]. If the calf's neck was broken and afterwards the murderer is discovered, then he is executed.

(8) If one witness says: "I saw the murderer," and [at the same time] another witness says: "You did not see him:" or if a woman says: "I saw him," and another woman says: "You did not see him," they break its neck. If one person says: "I saw him," and two say, "You did not see him," they break its

neck. If two say, "We saw him," and one says to them, "You did not see him," they do not break its neck [this case is talking about improper witnesses, and where there is conflicting testimony from improper witnesses we believe the majority].

(9) When murderers multiplied, the ceremony of breaking a calf's neck was discontinued [since it was assumed that the murderer is known]. That was when Elazar ben Dinai, also called Tehinah ben Perishah [a notorious bandit and murderer] appeared. He was afterwards renamed "son of the murderer." When adulterers multiplied, the ceremony of the bitter water was discontinued, and it was Rabban Yohanan ben Zakkai who discontinued it, as it is said [i.e., thereby fulfilling the prophecy,]: "I will not punish your daughters when they commit harlotry, and your daughters-in-law when they commit adultery, for they

רבנו עובדיה מברטנורא

היא עשתה את שלה: ואחר כך נמצא ההורג הרי זה יהרג. דכתיב בסוף פרשת עגלה ערופה (דברים כ"א) ואתה תבער הדם הנקי מקרבך: ח עד אחד אומר ראיתי ועד אחד אומר לא ראית. וכגון שבאו שניהם בבת אחת [אז] היו עורפים. אבל אם בא אחד תחלה ואמר ראיתי את ההורג, והימנעוהו כבי תרי, שהתורה האמינתהו דכתיב (שם) לא נודע מי הכהו, הא נודע אפילו על פי עד אחד אין עורפין, אע"פ שבא עד אחד אח"כ והכחישו, אינו נאמן השני, שאין דבריו של אחד במקום שנים: עד אחד אומר ראיתי ושנים אומרים לא ראית היו עורפים. וכגון שהשנים והאחד פסולי עדות הן, בדפסולי עדות הלך אחר רוב דעות: ט בטלה עגלה ערופה. לפי שמכירין היו בהם מי

נערפה העגלה ואחר כך נמצא ההורג, הרי זה יהרג: ח עד אחד אומר ראיתי את ההורג, ועד אחד אומר לא ראית, אשה אומרת ראיתי ואשה אומרת לא ראית, היו עורפין. עד אחד אומר ראיתי, ושנים אומרים לא ראית, היו עורפין. שנים אומרים ראינו ואחד אומר להם לא ראיתם, לא היו עורפין: ט משרבו הרצחנים, בטלה עגלה ערופה, משבא אלעזר בן דינאי, ותחינה בן פרישה (ס"א ובן פרישה) היה נקרא, חורו לקרותו בן הרצחן. משרבו המנאפים, פסקו המים המרים, ורבן יוחנן בן זכאי הפסיקו, שנאמר (הושע ד) לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה כי הם וגו'. משמת

themselves [consort with lewd women ...].” (Hosea 4:14) When Yose ben Yoezer of Zereidah and Yose ben Yohanan of Jerusalem died, the “clusters” [Rabbis of exceptional learning] ceased, as it is said [i.e., thereby fulfilling the prophecy,]:

יוסי בן יועזר איש צְרֵדָה וְיוֹסֵי בֶן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם, בָּטְלוּ הָאֲשְׁכוּלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (מִיכָה ז) אֵין אֲשְׁכוֹל לְאָכוֹל בְּכוֹרָה אֹתָהּ נִפְשִׁי: י יוֹחָנָן כִּהֵן גְּדוֹל הָעֵבִיר הַיְהוּדִית הַמַּעֲשֵׂר. אִף הוּא בָטַל אֶת הַמַּעֲוָרִין, וְאֶת הַנוֹקְפִין. עַד יָמָיו הָיָה פְטִישׁ מִכָּה בִירוּשָׁלַיִם. וּבְיָמָיו אֵין

“There is no cluster to eat; my soul desires the first ripe fig.” (Micah 7:1)

(10) Yohanan the High Priest brought to an end the confession of the tithes (see Deuteronomy 26:13-15) [since Ezra punished the Levites who did not come up from Bavel by enacting that henceforth tithes should be given to the priests, thus one could not declare; I have given to the Levite]. He also abolished the wakers [the Levites who recited Psalms 44:24, “Awake, why do You sleep, my Lord,” every day] and the strikers [who made an incision between the eyes of an animal about to be slaughtered, so that the blood would blind it, thereby making it easier to bind it, instead he instituted metal rings for their necks]. Up to his days the hammer [of metal-smiths, doing (permissible) work on Hol Ha-Moed] used to strike in Jerusalem [and he abolished it because it was deemed degrading to the Festival due to the loud noise level], and in his days there was no need to inquire

רבנו עובדיה מברטנורא

רגיל להרוג: בטלו האשכולות. איש שהכל בו. כלומר תורתם אמת מבלי דופי: י הודיית מעשר. ידו מעשר, ביערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו ללוי. לפי שעזרא קנס את הלויים שלא יתנו להם מעשר כשעלה מן הגולה ובני לוי לא עלו עמו, וצוה שיתנו המעשר לכהנים. ויוחנן כהן גדול בטל הודו, שלא היה יכול לומר וגם נתתיו ללוי: בטל את המעוררים. שהיו הלויים בכל יום אומרים על הדוכן עורה למה תישן ה', אמר וכי יש שינה לפני המקום, ועמד ובטל: את הנוקפין. שהיו מסרסין לעגל של קרבן בין קרניו כדי שיפול לו דם בעיניו כדי שלא יראה ויהא נוח לכפתו ולשוחטו. ועמד הוא ובטלו, שנראה כבעל מום. והתקין להם טבעות בקרקע להכניס צואר הבהמה לתוכה: נוקפין. מכין. ודוגמתו (חולין ז): אין אדם נוקף אצבעו מלמטה: היה פטיש מכה בירושלים. בחול המועד. חרשי נחשת וברזל היו מכין בפטיש לעשות מלאכת האבד שהיא מותרת במועד. ועמד הוא ובטלו, משום דאושא מלתא טובא ואיכא זלזול מועד: ובימינו אין אדם צריך לשאול על הדמאי. שהוא אמר לבני דורו כשם שתרומה גדולה עון מיתה, כך תרומת מעשר וטבל עון מיתה. ותיקן שיצויאו מן הדמאי תרומת מעשר ומעשר שני בלבד, ולא יוציאו ממנו מעשר ראשון ולא מעשר עני, שיכולין לומר ללוי או לעני הבא ראייה שהוא טבל וטול. ומתקנה זו ואילך הלוקח פירות מן השוק לא היה שואל אם הן מתוקנין אם לאו, אלא מיד מפריש מהם תרומת מעשר ומעשר שני ואוכל את

about *demai* [he decreed that since the *amei ha'aretz* were not observing the law, consequently the purchaser should apportion the tithes himself].

(11) When the Sanhedrin ceased [to function], song ceased from the places of feasting, as it is said [i.e., fulfilling the prophecy]: “They shall not drink wine with a song ....” (Isaiah 24:9)

(12) When the former prophets [those before the time of the Second Temple] died, the *Urim* and *Tummim* ceased. When the [Second] Temple was destroyed, the *shamir* [a worm capable

of splitting stone] and *nofet tzufim* [a very fine type of honey] ceased, and men of faith disappeared from Israel, as it is said [i.e., fulfilling the prophecy,]: “Help, O Lord, for the goodly man ceases ....” (Psalms 12:2) Rabban Shimon ben Gamliel says in the name of Rabbi Yehoshua, From the day the Temple was destroyed, there is no day without a curse, and the dew has not descended as a blessing, and the flavor has departed from the fruits. Rabbi Yose says: The fatness [i.e., nourishing quality] was also removed from the fruits.

(13) Rabbi Shimon ben Elazar says: [The cessation of] purity has removed taste and fragrance [from fruits]; [the cessation of] the tithes has removed the fatness

רבנו עובדיה מברטנורא

השאר, שכל הלוקח מעם הארץ פירות הם בחזקת שהם דמאי: **יא סנהדרין**. שם הדיינים. ונקראים סנהדרין ששונאים הדרת פנים בדין: **בטל השיר**. דכתיב (איכה ה) וקנים משער שבתו בחורים מנגינתם בזמן שבטלו הזקנים היושבים בשער שהם הסנהדרין בטלו הבחורים מנגינתם גם כן: **יב משמתו נביאים הראשונים**. כל הנביאים נקראים נביאים ראשונים, חוץ מחגי זכריה ומלאכי וחבריהן דאחרונים ניגהו, שהיו בבנין בית שני: **בטל השמיר**. כמין תולעת, ברייתו כשעורה. שהיו מראים אותו על האבנים הרשומות בדיו והן נבקעות מאיליהן, ובו פיתחו אבני האפור והחושן, דכתיב בהו במלואותם שיהיו שלימות שלא יחסרו בהם אלא כותב עליהן בדיו ומראה להם שמיר על פני הדיו בחוץ: **ונופת צופים**. דבש הבא ממקום ששמו, צופים, ומשובח מאד: **ופסקו אנשי אמנה**. אנשים שמאמינים בהקדוש ברוך הוא: **יג הטהרה בטלה את הטעם**. טהרה שפסקה מישראל, בטלה טעם הפירות וריחם. שבזמן שהיו ישראל טהורים ועוסקים בטהרה אף הקב"ה היה מטהר את הפירות מטעם רע וריח רע: **מעשר בטל שומן דגן**. דמעשר איקרי חלב, דכתיב (במדבר יח) כל חלב יצהר:

אדם צריך לשאול על הדמאי: **יא משבטלה סנהדרין**, בטלה השיר מבית המשתאות, שנאמר (ישעיה כד) בשיר לא ישתו יין וגו': **יב משמתו נביאים הראשונים**, בטלו אורים ותמים. משחרב בית המקדש, בטל השמיר ונופת צופים, ופסקו אנשי אמנה, שנאמר (תהלים יב) הושיעה ה' כי גמר חסיד וגו'. רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי יהושע, מיום שחרב בית המקדש, אין יום שאין בו קללה, ולא ירד הטל לברכה, ונטל טעם הפרות. רבי יוסי אומר, אף נטל שמן הפרות: **יג רבי שמעון בן אלעזר אומר**, הטהרה נטלה את הטעם ואת הריח. המעשרות נטלו את

of grain. But the Sages say, Immorality and witchcraft destroyed everything. (14) During the war with Vespasian, they [the Rabbis] decreed against [the use of] crowns worn by bridegrooms and against [the use of] the drum [at wedding celebrations]. During the war of Titus, they decreed against [the use of] crowns worn by brides and that no one should teach his son Greek. During the final war [in which the Second Temple was destroyed, in which Titus participated], they decreed

שָׁמֵן הַדָּגָן. (וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים), הַזְנוּת וְהַכְשָׁפִים כָּלוּ אֶת הַכֹּל: יָד בְּפִלְמוֹס שֶׁל אֶסְפִּינּוֹס גָּזְרוּ עַל עֵטְרוֹת חֲתָנִים, וְעַל הָאֵירוֹס. בְּפִלְמוֹס שֶׁל טִיטוֹס גָּזְרוּ עַל עֵטְרוֹת כְּלוּת, וְשָׁלָא יִלְמַד אָדָם אֶת בְּנוֹ יוֹנִית. בְּפִלְמוֹס הָאֲחֵרוֹן גָּזְרוּ שְׁלָא תִצָּא הַכֶּהֱלָה בְּאַפְרִיזוֹן בְּתוֹךְ הָעִיר, וְרַבּוּתֵינוּ הִתִּירוּ שְׁתִּיצָא הַכֶּהֱלָה בְּאַפְרִיזוֹן בְּתוֹךְ הָעִיר: טו מְשֻׁמֶת רַבִּי מֵאִיר, בְּטָלוּ מוֹשְׁלֵי מְשָׁלִים. מְשֻׁמֶת בֶּן עֲזַאי, בְּטָלוּ הַשְּׁקָדִים. מְשֻׁמֶת בֶּן זֹמָא, בְּטָלוּ הַדְּרָשָׁנִים. מְשֻׁמֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, פִּסְקָה טוֹבָה מִן הָעוֹלָם. מְשֻׁמֶת רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל,

that a bride should not go out in a palanquin [i.e., a hand held chariot decorated with gold, to her husband's house] in the midst of the city, but the Sages permitted a bride to go out in a palanquin in the midst of the city.

(15) When Rabbi Meir died, the composers of fables ceased. When Ben Azzai died, the assiduous students [of Torah] ceased. When Ben Zoma died, the expositors ceased. When Rabbi Yehoshua died, goodness departed from this world. When Rabban Shimon ben Gamliel died, the locust came and trouble

רבנו עובדיה מברטנורא

יָד בְּפִלְמוֹס שֶׁל אֶסְפִּינּוֹס. חיל שהביא אספסינוס על ירושלים: גזרו על עטרות חתנים. היו עושים לחתנים עטרות מאבן מלח שהוא צלול בעין הברדלח וצובעין אותה בגפרית כעין ציורין שקורין ניי"ל. ואית דמפרשי עטרות של הדס ושל ורד. ושניהם אטורים, ואין מותר אלא עטרות של קנים: ועל האירוס. עשוי כמין נפה שדפנותיה עגולות ושוחחים על פיה עור דק ומכין עליו במקל דק ומוציא קול צלול. ובלע"ז קורין לו טנבורו: עטרות כלות. כעין עיר עשויה מזהב: ושלא ילמד אדם את בנו יונית. פירוש, חכמה יונית. והם רמוזים וחידות שהיו ליונים, ולא היו מכירים בהם אלא הרגילים בהם. ובגמרא מפרש טעמא משום מעשה שהיה כשצרו מלכי חשמונאי זה על זה, היו אותן שבפנים משלשלים לאותן שבחוץ בכל יום דינרין בקופה ומעלין להן תמידין, היה שם זקן אחד ולעז להם בחכמה יונית, כל זמן שהם עסוקין בעבודה אין נמסרין בידכם. אותו היום שלשלו להם דינרים בקופה והעלו להם חזיר. באותה שעה אמרו ארור אדם שידגל חזיר, וארור אדם שילמד לבנו חכמה יונית: בפולמוס האחרון. הוא חורבן הבית. ושל טיטוס נמי הוה: באפריזון. כמו אהל של מעלין וטליתות מזהבות: ורבותינו היתירו שתצא כלה באפריזון. משום צניעותא. וכן הלכה: טו בטלו מושלי משלים. כגון ממשלות שועלים, דאמרינן בסנהדרין (לח): כי הוי דריש רבי מאיר בפרקא הוה דריש תלתא שמעתתא ותלתא אגדתא ותלתא מתלי: השקדנים. שוקדים על דלתות בית המדרש

increased. When Rabbi Elazar ben Azariah died, wealth departed from the Sages. When Rabbi Akiva died, [he would explain the meaning of each crown of the letters in the Torah,] the glory [i.e., crown] of the Torah ceased. When Rabbi Hanina ben Dosa died, men of [wondrous] deeds ceased. When Rabbi Yose Katnuta died, the pious men ceased; and why was his name called Katnuta? Because he was the youngest [katnutan] of the pious

men. When Rabban Yohanan Ben Zakai died, the aura of wisdom ceased. When Rabban Gamliel the elder died, the glory of the Torah ceased [people no longer had the strength to learn while standing], and purity and abstention perished. When Rabbi Yishmael ben Pavi died, the luster of the priesthood ceased. [The students of Rebbe added this to the Mishnah] When Rebbi died, humility and fear of sin ceased.

רבנו עובדיה מברטנורא

לילה ויום, כדאמרין ביבמות (סג): דאמר בן עזאי מה אעשה ונפשי חשקה בתורה: **הדרשנים**. שהיה בקי במדרש טעמי מקראות, כדאמר (ברכות יב): ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא: **בטל כבוד תורה**. שהיה נותן לב לדרוש על כל קוץ וקוץ (מנחות כח): וזהו כבוד תורה גדול, שאין בה דבר לבטלה: **בטלו אנשי מעשה**. שעושים מעשים מופלאים כדאמרין בתעניות (כה). יאמר לחומץ וידליק, ולעזים להביא זאבים בקניהם: **קטנותם של חסידים**. שהיו החסידים הולכים ומתקטנין והוא היה מקטניהן וסופן: **משמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד התורה**. שעד שמת הוא היה בריאות בעולם והיו לומדים תורה מעומד (מגילה כא). ומשמת באת תשות כח לעולם והתחילו ללמוד מיושב. וזהו בטל כבוד תורה: **משמת רבי בטלה ענוה**. תלמידיו של רבי הוסיפו וכתבו זה

במשנה:

בא גובי ורבנו צרות. משמת רבי אלעזר בן עזריה, פסק העשר מן החכמים. משמת רבי עקיבא, בטל כבוד התורה. משמת רבי חנינא בן דוסא, בטלו אנשי מעשה. משמת רבי יוסי קטנותא, פסקו חסידים. ולמה נקרא שמו קטנותא, שהיה קטנותן של חסידים. משמת רבן יוחנן בן זכאי, בטל זיו החכמה. משמת רבן גמליאל הזקן, בטל כבוד התורה ומתה טהרה ופרישות. משמת רבי ישמעאל בן פאבי, בטל זיו הכהונה. משמת רבי, בטלה ענוה ויראת חטא:

Beraita *At the end of Sotah*

ברייטא סוף סוטה

[The students of Rebbe added this to the Mishnah:] Rabbi Pinhas ben Yair says: When the Temple was destroyed *haverim* and free-men [of illustrious lineage] have been ashamed and their heads have been covered [in humiliation, by the insolence and power gained by the lowly]. And men of [wondrous] deeds have become impoverished. But the strong-armed and slanderers have conquered and there are none who seek and beseech [on behalf of Israel]. Upon whom, can we rely on? [Only] on our Father in Heaven. Rabbi Eliezer the Great says: From the day the Temple was destroyed, scholars began to [decline in their wisdom] and were comparable to school teachers and [the wisdom of] schoolteachers became comparable to synagogue attendants and [the wisdom of] synagogue attendants became comparable to unlearned commoners and [the knowledge of] unlearned commoners became [even] less and less. And no one asks or searches. Upon whom, can we rely on? [Only] on our Father in Heaven. In the period preceding the coming of *Mashiah*, insolence will increase and prices will soar. The vineyard will produce, yet wine will be expensive [since constant partying will cause excessive demand]. And government will turn to heresy and their will be no admonishment [for sins, since all are sinners]. The [former] meeting place [of scholars] will be used for harlotry. The Galil will be destroyed and Gablon [a place] will be desolate and the inhabitants of the border [towns] will wander from town to town but they will not find grace [anywhere]. The wisdom of the Scribes will decay and those who fear sin will be utterly despised. Truth will be absent, the youth will blanch the faces of the elders, elders will rise in honor of the youth, the son will deride his father, the daughter will stand up against her mother and a daughter-in-law against her mother-in-law. The

[תלמידיו של רבי הוסיפו וכתבו זה במשנה:] רבי פנחס בן יאיר אומר, משחרב בית המקדש, בושו חברים ובני חורין, והפך ראשם, ונדלדלו אנשי מעשה, וגברו בעלי זרוע ובעלי לשון, ואין דורש ואין מבקש, ואין שואל, על מי לנו להשען, על אבינו שבשמים. רבי אליעזר הגדול אומר, מיום שחרב בית המקדש, שרו חכימא למהוי כספריא, וספריא כחזניא, וחזניא כעמא דארעא, ועמא דארעא אולא ונדלדלא, ואין מבקש. על מי יש להשען, על אבינו שבשמים. בעקבות משיחא חצפא יסגא, ויקר יאמיר. הגפן תתן פריה והיין ביקר, והמלכות תהפך למינות, ואין תוכחה. בית ועד יהיה לזנות, והגליל יחרב, והגבלן ישום, ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו, ותקמת סופרים תסרח, ויראי חטא ימאסו, והאמת תהא נעדרת. נערים פני זקנים ילבינו, זקנים יעמדו מפני קטנים. (מיכה 1) בן מנבל אב, בת קמה באמה, כלה

enemies of one are members in his own household. The face of the generation is like the face of a dog [bearing no shame for anything]. The son is not embarrassed in front of his father and upon whom, can we rely on? [Only] on our Father in Heaven. Rabbi Pinhas ben Yair says: Diligence leads to cleanliness, cleanliness leads to purity, purity leads to restraint [even from those things that are permissible], restraint leads to holiness, holiness leads to humility, humility leads to the fear of sin, the fear of sin leads to piety, piety leads to [the resting of the] Divine spirit, the Divine spirit leads to the [ability of] resurrecting the dead and the resurrection of the dead will come about through Eliyahu the prophet who is mentioned for good, Amen!

בְּחֻמָּתָהּ, אִיבֵי אִישׁ אֲנָשִׁי בֵּיתוֹ. פָּנֵי הַדּוֹר
 כַּפְּנֵי הַכֶּלֶב, הֵבֵן אֵינּוּ מִתְבַּיֵּשׁ מֵאֲבִיו. וְעַל מִי
 יֵשׁ לָנוּ לְהִשָּׁעֵן, עַל אֲבִינוּ שְׁבַשְׁמַיִם. רַבִּי
 פִּינְחָס בֶּן יָאִיר אוֹמֵר, זְרִיוֹת מְבִיאָה לְיָדֵי
 נְקִיוֹת, וְנְקִיוֹת מְבִיאָה לְיָדֵי טְהוּרָה, וְטְהוּרָה
 מְבִיאָה לְיָדֵי פְרִישׁוֹת, וּפְרִישׁוֹת מְבִיאָה לְיָדֵי
 קִדְשָׁה, וְקִדְשָׁה מְבִיאָה לְיָדֵי עֲנוּוָה, וְעֲנוּוָה
 מְבִיאָה לְיָדֵי יִרְאַת חֹטָא, וְיִרְאַת חֹטָא מְבִיאָה
 לְיָדֵי חֲסִידוּת, וְחֲסִידוּת מְבִיאָה לְיָדֵי רוּחַ
 הַקֹּדֶשׁ. וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְבִיאָה לְיָדֵי תַחֲיַת
 הַמֵּתִים, וְתַחֲיַת הַמֵּתִים בָּאָה עַל יְדֵי אֱלִיהוּ
 זְכוֹר לְטוֹב אָמֵן:

משנה סנהדרין פרק ו

Mishnah Sanhedrin, chapter 6

(1) Once the trial has ended, he [the convicted] is taken out to be stoned. The place of stoning was outside the court area, as it is written: "Take the blasphemer outside [the camp]." (Leviticus 24:14) One man was stationed at the door the courthouse with a signalling flag in his hand, while another was stationed upon a horse at a distance from him, but within his sight. [Thus] if one says: I have a further argument in his favor, he [the one holding the flag] waves the flag, while the man on the horse runs to stop them [from executing the stoning]. And even if he [the convicted man] himself says: I have a further argument in my own favor, he is returned [to court], as many as four or five times, provided, however, that there is substance to his words. If they find an argument to acquit him, they discharge him; but if not, he is taken out to be stoned, and a proclamation precedes him [saying]: "So and so, the son of so and so, is being taken out to be stoned because he committed such and such an offense, and so and so are his witnesses. Whoever knows anything in his favor, let him come forward and state it.

(2) When he was about ten cubits away from the place of stoning, they would say to him; Confess, for such is the way of all who are executed, that they [first] confess, for one who confesses has a share in the World to Come. Because so

רבנו עובדיה מברטנורא

א נגמר הדין. חוץ לב"ד. רחוק מב"ד. שמא בעוד שמוליכין אותו לבית הסקילה ימצאו לו זכות ויפטר: והסודרין בידו. להניף והוא סימן להזויר: ובלבד שיהא ממש בדבריו. ואם אין ממש בדבריו. פעם ראשונה ושניה בלבד מחזירים אותו דלמא מחמת בעותא נסתתמו טענותיו ואולי תתישב דעתו עליו ויזכור טענותיו. יותר ע"כ אין מחזירין אותו ומוסרין לו שני ת"ח שיעיניו אם יש ממש בדבריו שאז מחזירין אותו ד' וה' פעמים: **ופלוני ופלוני עדי.** שעבר עבירה פלונית ביום פלוני בשעה פלונית. במקום פלוני דלמא איכא דמוים להו: **ב היה רחוק מבית הסקילה.** דקרוב לבית

א נגמר הדין, מוציאין אותו לסקלו. בית הסקילה היה חוץ לבית דין, שנאמר (ויקרא כד) הוציא את המקלל. אחד עומד על פתח בית דין והסודרין בידו (ואדם אחד רוכב), הסוס רחוק ממנו כדי שיהא רואהו. אומר אחד יש לי ללמד עליו זכות, הלה מניף בסודרין והסוס רץ ומעמידו. ואפלו הוא אומר יש לי ללמד על עצמי זכות, מחזירין אותו אפלו ארבעה וחמשה פעמים, ובלבד שיש ממש בדבריו. מצאו לו זכות, פטרוהו, ואם לאו יוצא לסקל. וכרוז יוצא לפניו, איש פלוני בן פלוני יוצא לסקל על שעבר עברה פלונית ופלוני ופלוני עדי, כל מי שידוע לו זכות יבוא וילמד עליו: **ב היה רחוק מבית הסקילה** כעשר אמות, אומרים לו התודה, שכן דרך המומתין מתודין, שכל המתודה יש לו חלק

we find in the case of Ahan, that Yehoshua said to him; “My son, please give glory to the Lord, the God of Israel, and confess to Him.” (Joshua 7:19) “And Ahan answered Yehoshua and said; Indeed, I have sinned against the Lord, the God of Israel, and thus and thus I have done.” And from where do we know that his confession atoned for him? From the words: “And Yehoshua said; Why have you brought trouble upon us? The Lord shall trouble you on this day” (ibid verse 25) [meaning], this day you are troubled, but you shall not be troubled in the World to Come. And if he doesn't know how to confess, they say to him: Say, may my death atone for all my sins. Rabbi Yehudah says: If he knows that he is a victim of false evidence, he may say: May my death atone for all my sins but this one. They [the Sages] said to him: If so, everyone will say so [even if they were not the victim of false evidence] in order to clear himself.

(3) When he was four cubits away from the place of stoning, they removed his garments. A man is covered in front while a woman, both in front and in back; these are the words of Rabbi Yehudah. But the Sages say: A man is stoned unclothed, while a woman may not be stoned unclothed [since the dignity of being clothed is preferable to a woman even though this would somewhat soften the blows and prolong her death].

(4) The place of stoning was twice the height of a man. One of the witnesses

רבנו עובדיה מברסטרורא

הסקילה שמה תטרוף דעתו ולא יכול להתודות: ותן לו תודה. ואע"ג דאין אדם נהרג ע"פ עצמו הריגת עכן הוראת שעה היתה: כזאת וכזאת עשיתי. בגמרא מפרש שמעל בחרמי בימי משה: שהוא מזומם. שעדיו הן זוממין. לנקות את עצמן. מן הבריות ויציאו לעז על הדיינים ועל העדים. ואין הלכה כר"ז: ג' מפשיטין את בגדיו. דכתיב (ויקרא כד) ורגמו אותו. ולא כסותו: מכסין אותו מלפניו. פרק א' כלומר מעט ממנו מלפניו. ואין הלכה כרבי יהודה: ד' היה גבוה שתי קומות.

לְעוֹלָם הַבָּא. שְׁכֵן מְצִינוּ בְעֵקֶן שְׁאֲמַר לוֹ יְהוֹשֻׁעַ (יהושע ז) בְּנֵי שָׁיִם נָא כְבוֹד לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵן לוֹ תוֹדָה וְגו', וַיַּעַן עֲכָן אֶת יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֲמֵנָה אֲנֹכִי חָטָאתִי [לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל] וְכֹזֵאת וְגו'. וּמִנֵּיין שֶׁכָּפַר לוֹ וְדִוּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ מָה עֲכָרְתֶּמוּ יַעֲכֹרְךָ ה' בַּיּוֹם הַזֶּה, הַיּוֹם הַזֶּה אֶתְּהָ עָכוּר וְאִי אֶתְּהָ עָכוּר לְעוֹלָם הַבָּא. וְאִם אֵינִי יוֹדֵעַ לְהַתְּוֹדוֹת, אוֹמְרִים לוֹ אֲמֹר תְּהָא מִיתְּתִי כְּפָרָה עַל כָּל עֲוֹנוֹתַי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא מְזוּמָם, אוֹמֵר תְּהָא מִיתְּתִי כְּפָרָה עַל כָּל עֲוֹנוֹתַי חוּץ מֵעוֹן זֶה. אֲמָרוּ לוֹ, אִם כֵּן, יְהוּ כָל אָדָם אוֹמְרִים כִּךְ כְּדֵי לְנִקּוֹת אֶת עֲצָמָן: ג' הָיָה רְחוּק מִבֵּית הַסְּקִילָה אַרְבַּע אַמּוֹת, מִפְּשִׁיטִין אוֹתוֹ אֶת בְּגָדָיו. הָאִישׁ, מְכַסֵּין אוֹתוֹ מִלְּפָנָיו. וְהָאִשָּׁה, מִלְּפָנֶיהָ וּמֵאַחֲרֶיהָ, דְּבַרֵּי רַבִּי יְהוּדָה. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים, הָאִישׁ נִסְקַל עָרוֹם וְאִין הָאִשָּׁה נִסְקַלַת עֲרֻמָּה: ד' בֵּית הַסְּקִילָה הָיָה גְבוּהָ שְׁתֵּי קוֹמוֹת. אֶחָד מִן

shoves him by the hips, [so that] he falls on his chest. He was then turned over onto his hips. If he dies from this [i.e., the fall], the obligation is fulfilled; but if not, the second witness takes the stone and throws it onto his chest. If he died from this, the obligation is fulfilled; but if not, he was stoned by all of Israel, for it says: "The hand of the witnesses will be first upon him to put him to death, and afterwards the hand of all the people." (Deuteronomy 17:7) All those who are stoned are [afterwards] hung; these are the words of Rabbi Eliezer. The Sages say: Only the blasphemer and the idolater are hung. A man is hung facing the people, but a woman facing the pole; these are the words of Rabbi Eliezer. But the Sages say; A man is hung, but a woman is not hung. Rabbi Eliezer said to them; But did Shimon ben Shetah not hang women in Ashkelon? They said to him; He hung eighty women [on that occasion], yet one may not try two on one day [thus obviously, there were special circumstances which warranted those actions and one cannot deduce anything from that occasion]. How do they hang him? A post is sunk into the ground with a beam protruding from it [at the top]. He places his hands together, one over the other and hangs him. Rabbi Yose says: The post is leaned against the wall, and he hangs him in the manner that butchers do. He is immediately untied [and let down]. If he is

רבנו עובדיה מברטנורא

ומפילו משם לארץ. הופכו על מתניו. שכשהוא מושבב פרקדן. מגונה יותר: המגדף. מברך את ה'; והעובד כוכבים. נמי מגדף הוא דכתיב (מבדבד טו) והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' את ה' הוא מגדף. ואותה פרשה בעבודת כוכבים מדברת: ואין דנים שנים ביום אחד. בב"ד אחד משום דלא מצי לאפובי בזכותיהו דכל חד וחד אלא תלייתן של נשים הללו הוראת שעה היתה ואין למדים ממנה. ואין הלכה כר"א: משקעין. נועצים: והעץ יוצא ממנה. כמין יתד היה יוצא מן הקורה סמוך לראשה: ומקיף. סומך זו אצל זו כמו לתרום שלא מן המוקף: תולין אותו. בידיה: הקורה מוטה על הכותל. לא היתה נעוצה בארץ אלא ראשה אחד על הארץ וראשה אחד מוטה ונסמך על

העדים דוחפו על מתניו. נהפך על לבו, הופכו על מתניו. אם מת בה, יצא. ואם לאו, השני נוטל את האבן ונותנה על לבו. אם מת בה, יצא. ואם לאו, רגימתו בכל ישראל, שנאמר (דברים יז) יד העדים תהיה בו בראשנה להמיתו ויד כל העם באחרונה. כל הנסקלין נתלין, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים, אינו נתלה אלא המגדף והעובד עבודה זרה. האיש תולין אותו פניו כלפי העם והאשה פניה כלפי העץ, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים, האיש נתלה ואין האשה נתלית. אמר להן רבי אליעזר, והלא שמעון בן שטח תלה נשים באשקלון. אמרו לו, שמונים נשים תלה ואין דנין שנים ביום אחד. כיצד תולין אותו, משקעין את הקורה בארץ והעץ יוצא ממנה, ומקיף שתי ידי זו על גבי זו ותולה אותו. רבי יוסי אומר, הקורה מטה על הכתל ותולה אותו כדרך שהטבחין עושין.

left [hanging] overnight, a prohibition is thereby transgressed, for it is written; “But you must not leave his body on the tree overnight. Rather, you should surely bury him on that [same] day, for a hanging [human corpse] is a blasphemy of God.” (Deuteronomy 21:23) That is to say [when people ask] why was he hanged? [It must be] because he cursed the Name [of God]; and thus, the Name of Heaven is profaned.

(5) Rabbi Meir says: During the time when one suffers, what expression does the *Shekhinah* use? As if to say [in human terms] my head is heavy on

Me, my arm is heavy on Me. And if God is so grieved over the blood of the wicked that is shed, how much more so over the blood of the righteous! [Referring back to the prohibition of leaving one hanging overnight] not only of this one [a criminal,] did they [the Sages] say it, but anyone who leaves his deceased [unburied] overnight transgresses this prohibition. However, if he left him overnight for the sake of his honor, [such as] to bring him a coffin or shrouds, he does not thereby transgress. They did not bury him [the executed person] in his ancestral burial plot [since one may not bury the wicked in the company of the righteous], rather, two cemeteries were prepared by the court, one for those who were decapitated or strangled [whose crime is less severe] and

רבנו עובדיה מברטנורא

הכותל וטעמא דר' יוסי לפי שהעץ שנחלה עליו נקבר עמו ואמרה תורה כי קבור תקברנו. מי שאינו מחוסר אלא קבורה. יצא זה שמחוסר חפירה תלישה וקבורה. ורבנן חפירה לאו כלום היא. ולא מיעטה תורה אלא שלא יהיה העץ מחובר מעיקרו והלכה כחכמים: **ה בוזמן שאדם מצטער.** שפורענות באה עליו בעונו: **מה לשון אומרת.** באיזה לשון שכינה קובלת ומנודדת עליו: **קלני מראשי ראשי כבד עלי.** וזרועי כבד עלי. כאדם שהוא עיף: **קלני.** איני קל מראשי: **ולא זה בלבד.** עובר בל"ת אם הלינו: **לא היו קוברין אותן בקברות אבותיהן.** לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק: **שני קברות היו מתוקנין לב"ד.** לפי שאין קוברים מי שנתחייב מיתה חמורה אצל מי שנתחייב

ומתירין אותו מיד. ואם לן, עובר עליו בלא תעשה, שנאמר (דברים כא) לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו (ביום ההוא) כי קללת אלהים תלוי וגו'. כלומר, מפני מה זה תלוי, מפני שברך את השם, ונמצא שם שמים מתחלל: **ה אמר רבי מאיר, בזמן שאדם מצטער, (שכינה) מה הלשון אומרת (כבכול) קלני מראשי, קלני מזרועי. אם כן המקום מצטער על דמם של רשעים שנשפך, קל וחמר על דמם של צדיקים. ולא זו בלבד (אמרו), אלא כל המלין את מתו, עובר בלא תעשה. הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכים, אינו עובר עליו. ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו, אלא שני בתי קברות היו מתקנין לבית דין, אחד לנהרגין**

the other, for those who were stoned or burned [whose crime is more severe, as it would not be proper to bury one whose crime is less severe in the company of one whose crime is more severe].

(6) When the flesh decomposed [and thus, his death and disgrace brings him

complete atonement], the bones were gathered and buried in their proper [ancestral burial] place. [After his execution (Tiferet Yisrael)] the relatives come and greet the judges and witnesses, as if to say, we have no ill feelings towards you in our hearts, for you issued a true judgment. And there are no mourning laws [over one who is executed as this is part of the disgrace which atones for him], but one does grieve over him, for grief is in the heart.

רבנו עובדיה מברטנורא

מית הקלה והלכתא גמירא לה שנים ולא ארבע: **ו נתעכל הבשר**. כבר נתכפר לו במיתתו ובבזיונו: **מלקטין את העצמות**. וקוברים אותן בקברות אבותן: **ולא היו מתאבלים**. כדי שיהא בזיונן כפרה להם ואית דאמרי לפי שהאבלות חלה משייתם הגולל. ובאותה שעה אין מתאבלים עליהם. שלא נגמרה כפרתן עד שיתעכל הבשר. והואיל ואדחי האבלות. אדחי:

וְלַנְחֲנֶקֶין וְאֶחָד לְנִסְקָלִין וְלַנְשָׂרְפִין: **ו נתעכל**
הבשר, מְלַקְטִין אֶת הָעֲצָמוֹת וְקוֹבְרִין אוֹתָן
 בְּמִקְוָמָן. וְהַקְרוֹבִים בָּאִים וְשׂוֹאֲלִין בְּשֵׁלוֹם
 הַדֵּינִין וּבְשֵׁלוֹם הָעֵדִים, כְּלוֹמֵר שְׂאִין בְּלִבְנוּ
 עֲלֵיכֶם כְּלוֹם, שְׂדִין אָמַת דְּנַתָּם. וְלֹא הָיוּ
 מִתְאַבְּלִין, אֲבָל אוֹנְנִין, שְׂאִין אֲנִינּוֹת אֶלֶּא
 בְּלִב:

משנה סנהדרין פרק א

Mishnah Sanhedrin, chapter 1

(1) Monetary cases [i.e., admissions of liability and testimony regarding loans are heard] by three [plain] judges [or one ordained judge (there are judges who are *semuchin* — i.e., ordained by a judge, who himself, was ordained by a judge, this procedure going back each generation, all the way to Moshe *Rabbeinu*. Then there are those who

were not ordained and are referred to as plain judges. For monetary cases, which concern acts of kindness such as loans, the Rabbis instituted that they don't require ordained judges, so that if disagreements were to arise they should be handled expeditiously], cases of theft and personal injury [are judged], by three [ordained judges], claims for full or half-damages (see Mishnah Bava Kamma 1:1), the repayment of the [*kefel*] double (see Exodus, 22:3) or four or five-fold restitution (see Exodus, 21:37) [of stolen goods, must be judged] by three [ordained judges], as must cases [of punitive damages] of **אונס** rape, **מפתה** seduction, and **רע מוציא שם רע** libel, so says Rabbi Meir; but the Sages say: A case of libel requires a Court of twenty-three, since it may involve a capital charge [infidelity, in certain cases, carries the death penalty and capital charges require 23 ordained judges].

(2) [Cases involving the punishment of] lashes [are judged] by three [ordained judges]; in the name of Rabbi Yishmael it was said, By twenty-three [judges].

רבנו עובדיה מברטנורא

א דיני ממונות. דהיינו הודאות והלוואות: **בשלשה הדיוטות.** ולא אצרכוהו רבנן לשלשה מומחין שלא תנעל דלת בפני לוי. שמא יכפור הלוה ולא ימצא מומחין לכופו לדין. אלא או יחיד מומחה. או שלשה הדיוטות. אבל גזילות וחבלותבג' מומחין. דאלהים כתיב בפרש' שומרים בואלה המשפטים ג' פעמים. ומינה ילפינן שלשה מומחין: **נוק.** אדם או שור המועד שהזיקו דמשלמים נוק שלם: **חצי נוק.** שור תם שהזיק. ואע"ג דהיינו חבלות. אידי דבעי למיתתני תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה. שאינו משלם כמו מה שהזיק. שמשלם יותר. תנא נמי חצי נוק שאינו משלם כמו שהזיק. שהרי משלם פחות. ואידי דתנא חצי נוק תנא נמי נוק: **מוציא שם רע.** לא מצאתי לבתך בתולים וענשו אותו מאה כסף: **דיני נפשות.** דאם אמת היה הדבר זנתה תחתיו וסלקה. ודיני נפשות בעשרים ושלשה. כדלקמן. והלכה כחכמים: **ב מכות.** מלקות ארבעים: **בשלשה.** דכתיב (דברים כ"ה) ונגשו אל המשפט ושפטום. ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן שלשה: **רבי**

א דיני ממונות, בשלשה. גזלות וחבלות, בשלשה. נוק וחצי נוק, תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה, בשלשה. האונס והמפתה והמוציא שם רע, בשלשה, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים, מוציא שם רע, בעשרים ושלשה, מפני שיש בו דיני נפשות: **ב מכות,** בשלשה. משום רבי ישמעאל אמר, בעשרים ושלשה. עבור החדש,

The intercalation of the month is effected by a Court of three [ordained judges], the intercalation of the year by three; these are the words of Rabbi Meir. But Rabbi Shimon ben Gamliel says: The matter is initiated by three [and if a majority i.e., two out of the three, state that it should be further discussed, two more judges are added and it is then] discussed by five, [if a majority i.e., three out of the five judges, rule that it should be a leap year, another two judges are added and it is finally] determined by seven. If, however, it was determined by three [i.e., at the first sitting, the judges went ahead and declared it a leap year], the declaration is valid.

(3) The laying of the elders' hands [upon the head of the communal sacrifice (see Leviticus 4:15) and the ordination of judges] and the breaking of the heifer's neck (see Deuteronomy 21:2) require the presence of three [judges; in the case of ordination at least one must be ordained]; these are the words of Rabbi Shimon. Rabbi Yehudah says: Five. The performance of *halitzah* [the refusal of levirate marriage (Deuteronomy 25:9)] and of *mi'un* [the refusal and annulment of the marriage of an orphan who was married, as a minor, before she has grown into adulthood, by her brother or mother, (see Yevamot, chapter 13, Mishnah 2)] is performed in front of three [plain judges (Yevamot, chapter 12, Mishnah 1, see

רבנו עובדיה מברטנורא

ישמעאל אומר בעשרים ושלשה. אתיא רשע רשע. כתיב הכא (שם) והרשעו את הרשע וכתוב התם (במדבר ל"ה) אשר הוא רשע למות. מה להלן בעשרים ושלשה. אף כאן בעשרים ושלשה: עבור החדש. קדוש החדש ואידי דבעי למתני עבור שנה. תנא נמי עבור החדש: בשלשה מתחילין. לראות אם יש להושיב ב"ד על כך. אם אחד מהשלשה אומר צריך ב"ד לישב ולעיין אם צריכה שנה לעבר. מפני התקופה והאביב והפירות. ושנים אומרים א"צ. שאין כאן ספק דודאי אינה צריכה עבור. בטל יחיד במעוט. שנים אומרים לישב. ואחד אומר שלא לישב. הולכין אחר השנים. ומוסיפין עוד שנים אחרים שישאו ויתנו בדבר. והרי כאן חמשה. שנים אומרים צריך לעבר. ושלשה אומרים א"צ. בטלו שנים במעוטן. שנים אומרים אינה צריכה. ושלשה אומרים צריכה. הולכים אחר הרוב ומוסיפין עוד שנים שיהיו שבעה ומעברין אותה. ובגמרא מפרש דהני שלשה חמשה ושבעה כנגד ברכת כהנים שיש בפסוק ראשון ג' תיבות ובשני חמשה ובשלישי שבעה והלכה כרבן שמעון ב"ג: ג סמיכת זקנים. על ראש פר העלם דבר של צבור. ויש במשמעות הדברים גם מנויי הדיין שהגדול הסמוך צריך שיצרף עמו שנים. כשרוצה לסמוך חכם כדי שיקרא רבי וידון דיני קנסות. ולשון סמיכה משום דכתיב (במדבר כ"ו) ויסמוך את ידיו עליו. ולא דבעי מסמך ידיה עליה אלא בשמא קרן ליה רבי. ואין

Gemara, Yevamot 107b regarding validity in front of two]. The fourth-year fruit and the second tithes [which must be eaten in Jerusalem, or its value in money brought to Jerusalem where he must purchase food instead of the actual produce] of unknown value are assessed by three.

[Redeeming] consecrated [items, requires an assessment] by three, [if one vowed, the stated worth of another, (as quoted in Leviticus 27) and doesn't have the money to pay, but has movable property of value, the] evaluations of [said] movable property [is estimated] by three. Rabbi Yehudah says One of them should be a priest [since the verse states “the priest should value it” (Leviticus, 27:12)]. And [if he pays from] real estate [the estimate should be] by ten [judges] including one priest and [where one vows the actual monetary worth] of a person is likewise, by the same number [i.e., ten].

(4) Capital cases are adjudicated by twenty-three. An animal who was involved in bestiality, either by a woman or a man is charged by [a Court of] twenty-three, as it is written “You shall kill the woman and the beast” (Leviticus 20:16) and

רבנו עובדיה מברטנורא

סמיכה בחוצה לארץ. אלא צריך שהסומך והנסמך יהיו כולן בא"י. ואז יהיה לו רשות לדון דיני קנסות ואפי' בח"ל. לפי שסנהדרי נוהגת בין בארץ בין בח"ל. אחר שנשמכו בארץ. וכתב רמב"ם שנראה לו שבזמן הזה שאין לנו סמוך איש מפי איש עד משה רבינו. אם היו מסכימים כל החכמים שבא"י לסמוך יחיד או רבים. הרי אלו סמוכים ויכולים לדון דיני קנסות. ויש להן לסמוך לאחרים והדבר צריך הכרע: **ועריפת עגלה בשלשה.** דכתיב (ויקרא ד) זקני העדה. מעוט זקני שנים. ואין ב"ד שקול. הוסיף עליהם עוד אחר הרי ג': **רבי יהודה אומר בחמשה.** וסמכו. שנים. זקני. שנים. ואין בית דין שקול. הוסיף עליהם עוד אחד. הרי חמשה. והלכה כרבי יהודה: **מצות חליצה בשלשה.** דכתיב (דברים כ"ה) ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים. זקנים שנים. ואין ב"ד שקול. הוסיף עליהם עוד אחד. הרי שלשה. ושנים אחרים שמוסיפין אינו אלא לפרסומי מילתא: **מיאונין.** קטנה יתומה שהשיאה אמה ואחיה לדעתה ויוצאה במיאון שממאנת בבעלה. צריך שיהיה בשלשה. וביבמות מוכח דמיאון בפני שנים מספיק: **נטע רבעי.** אם בא לחללו על המעות. (וכן מעשר שני ואין דמיהן ידועים. כגון פירות והרקיבו. שאין להם שער ידוע: **ההקדשות.** הבא לפדותן צריך שלשה לשומן: **הערכין המטלטלין.** הרי שאמר ערך פלוני עלי. ואין לו מעות ליתן כפי הדמים הקצובים בפרשה ובא ליתן מטלטלין. צריך שלשה לשום אותן מטלטלים: **אחד מהן כהן.** דבערכין כהן כתיב (ויקרא כ"ו) ונערך כהן: **והקרקעות.** ואם אין לי מטלטלין ובא ליתן קרקע צריך שישומו עשרה אנשים ואחד מהן כהן. אותה קרקע שיהיה כפי הערך שיש עליו ליתן: **ואדם כיוצא בהן.** ואם אמר דמי פלוני עלי ששמין אואתו כמה הוא יפה לימכר בשוק ונותן דמיו צריך גם כן שיהיו עשרה ואחד מהן כהן בשומא זו: **ד והרגת את האשה**

also (ibid. verse 15) “and you shall kill the beast.” [Just as the woman may be executed only through a Court of twenty-three, so too, the animal's execution, must be through a Court of twenty-three.] The ox [which killed a person and is] to be stoned is tried by twenty-three as it is written “the ox must be stoned and its owner shall be put to death [by Heaven].” (Exodus 21:29) Just as the death of the owner

[i.e., a human, requires a Court of twenty-three] so too, the death of the ox can be decided only by twenty-three. The death sentence on the [domesticated] wolf, lion, bear, leopard, *bardelis* [hyena or leopardess], or the snake [which killed a human], is to be judged by [a Court of] twenty-three. Rabbi Eliezer says [Where any of the aforementioned killed a human], whoever is first to kill them [without trial] acquires merit [and is not subject to pay damages to their owners]. Rabbi Akiva says, [Except for the snake, where he agrees with Rabbi Eliezer] their death is to be decided by twenty-three.

(5) [The majority of] a tribe [that worshipped idols], a false prophet and a High Priest [who committed a capital offense] can only be tried by a Court of seventy-one. Non-obligatory war [i.e., all wars, besides the conquest of the seven

רבנו עובדיה מברטנורא

ואת הבהמה. היינו רובע ואתקש לאשה. מה אשה בכ"ג אף בהמה בכ"ג ואומר ואת הבהמה תהרוגו ברבע כתיב למדנו רובע ונרבע: **כמיתת הבעלים.** כלומר כמו שהיה הבעל נדון בכ"ג. אם היה חייב מיתה. **כל הקודם להרגו זכה.** כשהמיתו את האדם. וא"צ להביאם לב"ד: **רבי עקיבא אומר וכו'.** בגמרא מפרש דאיכא בין תנא קמא לרבי עקיבא נחש. דלת"ק נחש מיתתו בכ"ג. ולרבי עקיבא. [הזאב] הארי והדוב. והנמר והברדלם מיתתן בעשרים ושלשה אבל נחש הקודם להרגו זכה. שסלק המזיק מן העולם. והלכה כר"ע: **ה את השבט.** רובו של שבט שעבדו ע"ז. במיד אין דנין אלא בב"ד של שבעים ואחד. דכתיב (דברים י"ז) והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אל שערך איש ואשה אתה מוציא אל שערך. ואי אתה מוציא את השבט אל שערך אלא בב"ד הגדול: **ולא את נביא השקר.** גמר דבר דבר מזקן ממרא. כתיב הכא (שם י"ח) אשר יזיד לדבר דבר. וכתיב בוקן ממרא (שם י"ז) כי יפלא ממך דבר. מה זקן ממרא בב"ד הגדול. דכתיב (שם) וקמת ועלית. אף נביא שקר בב"ד הגדול: **ולא את כהן גדול.** דאמר קרא (שמות י"ח) את הדבר הגדול יביאו אליך דבריו של גדול יביאו אליך. ומשה במקום שבעים [ואחד] קאי: **ואין מוציאין למלחמות הרשות.** כל מלחמה חוץ

הבהמה, ואומר (שם) ואת הבהמה תהרגו. שור הנסקל, בעשרים ושלשה, שנאמר (שמות כא) השור יסקל וגם בעליו יומת, כמיתת הבעלים כך מיתת השור. הזאב והארי, הדב והנמר והברדלם והנחש, מיתתן בעשרים ושלשה. רבי אליעזר אומר, כל הקודם להרגו, זכה. רבי עקיבא אומר, מיתתן בעשרים ושלשה: **ה אין דנין לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול, אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. ואין מוציאין למלחמת**

nations and against Amalek], can be waged only by the authority of a Court of seventy-one. No addition to the city of Jerusalem or the Temple Courtyard can be sanctified without the Court of seventy-one. Small *Sanhedrins* [i.e., Courts of twenty-three] for each tribe can be instituted only by a Court of seventy-one. No city [in which the majority worshipped idols] can be declared a condemned city [to be completely razed] without a decree of a Court of seventy-one. A border city cannot become a condemned city [i.e., is not razed], nor can three cities [under the authority of one Court] at one time [become condemned cities]; rather, only one or two.

(6) The great *Sanhedrin* consisted of seventy-one members the small *Sanhedrin* of twenty-three. From where do we learn that the great *Sanhedrin* is comprised of seventy-one? It is stated “gather unto me seventy men from the elders of Israel” (Numbers 11:16) with Moshe at their head [as it states further (verse 17), “and they will bear the burden of the people **with you**”]; we have a total of seventy-one. Rabbi Yehudah said It consisted only of seventy [“with you,” means

רבנו עובדיה מברטנורא

ממלחמת שבעה עממין ומלחמת עמלק. קרויה מלחמת הרשות: **אלא על פי בית דין של שבעים ואחד**. דכתיב בדרך (ד"ה א כ"ו) ואחרי אחיתופל בניחו בן יהוידע. אחיתופל זה יועץ. בניחו בן יהוידע זו סנהדרין שהיה מופלא שבכולן. וכולן נגררים אחריו: **על העיר**. ירושלים שקדושתה גדולה מקדושת שאר ארץ ישראל: **ועל העזרות**. קדושתן גדולה מקדושת ירושלים. וא"א לחדש קדושה אלא בב"ד של שבעים ואחד דאמר קרא (שמות כ"ה) ככל אשר אני מראה אותך וגו'. וכן תעשו לדורות. מה משכן קדוש ע"פ משה שהוא במקום סנהדרי גדולה. אף לדורות תוספת עיר ועזרות ע"פ סנדרי גדולה: **ואין עושין סנדראות לשבטים כו'**. כדאשכחן במשה דאוקי סנדראות. ומשה במקום שבעים ואחד קאי: **אין עושין עיר הנדחת כו'**. דכתיב (דברים י"ז) והוצאת את האיש ההוא (או את האשה ההיא). איש ואשה אתה מוציא אל שערך לב"ד שבעירך ואי אתה מוציא את כל העיר אל שערך אלא לשער המיוחד: **בספר**. עיר המבדלת בין ארץ ישראל לארץ העמים. דכתיב מקרבך. ולא מן הספר. וטעמא דקרא. שמה ישמעו עכו"ם ויבואו ויחריבו א"י. לפיכך אין מניחין העיר תל עולם כמשפט עיר הנדחת אבל הורגין את יושביה בלבד: **ולא שלשה**. עיירות. עיר הנדחת בב"ד אחד ובמקום אחד כלומר קרובים זו לזו אבל בשנים ושלשה מקומות עושים: **ו ומשה על גביהם**

הרשות, אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. אין מוסיפין על העיר ועל העזרות, אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. אין עושין סנהדריות לשבטים, אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. אין עושין עיר הנדחת, אלא על פי בית דין של שבעים ואחד. ואין עושין עיר הנדחת בספר, ולא שלש, אבל עושין אחת או שתים: **ו סנהדרי גדולה היתה של שבעים ואחד**, וקטנה של עשרים ושלשה. ומנין לגדולה שהיא של שבעים ואחד, שנאמר (במדבר יא) אספה לי שבעים איש מזקני ישראל, ומשה על גביהן, הרי שבעים ואחד. רבי יהודה אומר, שבעים.

like you i.e., honest etc.]. From where do we know that the small *Sanhedrin* is comprised of twenty-three [judges]? [since] it is written [regarding accidental murder] (Numbers 35:24,25) “and the *edah* [congregation or quorum] shall judge ... and the *edah* shall save.” One *edah* judges [i.e., condemns as guilty] and the other may save [i.e. acquit as innocent], hence we have [two *edah's* or quorums which equal] twenty. But how do we know

that a congregation [*edah*] consists of no less than ten? [Regarding the spies] it is written “how long shall I bear with this evil *edah*?” (Numbers 14:27) Excluding Yehoshua and Kalev [who did not join with the others in the evil report of the land] we have ten [and the verse refers to them, as an *edah*]. And from where do we derive the additional three [judges]? By the implications of the text [since it is written] “Do not follow a majority to do evil.” I may however, infer that I may follow them for good; if so why does Scripture [find it necessary] to state “It must be decided by the majority?” To teach us, that the majority to decide for the good [i.e., for a decision of not guilty] is not like the one to decide for evil [i.e. a decision of guilty]. How so? For good, a majority of one is sufficient, whereas for evil [i.e., a decision of guilty] a majority of two is required [and since it states “and the *edah* shall save” meaning ten voted not guilty, yet we decide his guilt based on a majority of two; hence there are at least twenty-two judges making up the Court]. And as [a rule to avoid deadlock] a

רבנו עובדיה מברטנורא

הרי שבעים ואחד. דאמר קרא (במדבר י"א) ונשאו אתך. ואת בהדיהו: **רבי יהודה אומר שבעים.** דדריש אתך. בדומין לך. ולא שיהיה הוא יושב עמך בדין. ואין הלכה כרבי יהודה: **עדה שופטת.** עשרה מזכין. ושמעין מינה דצריך שיהיו כ' שאים יחלקו יהיו עשרה מחייבין. ועשרה מזכין: **הטייתך לרעה על פי שנים.** והכי קאמר קרא לא תהיה אחרי רבים לרעות לחייב ע"פ אחד שיהיה יתר על המזכין. אבל אחרי רבים להטות בשנים אפילו לרעות. כשיהיו שנים מחייבין יותר על המזכין. הלכך ע"כ כ"ג בעינן. דבציר מעשרה מזין ליכא למימר. דהא כתיב והצילו העדה. ותו לא משכחת חובה בבציר משנים עשר: **ואין בית דין שקול.** אין עושין בית דין וזוגות שאם יחלקו לחצאים הוי להו פלגא ופלגא. ולא משכחת לה הטייתך לטובה על פי אחד. הלכך מוסיפין עליהם עוד אחד. והווי להו עשרים ושלושה: **מאה ועשרים.** מפרש בגמרא עשרים ושלושה סנהדרין קטנה. וג' שורות של כ"ג כ"ג

Court cannot consist of an even number [of judges, therefore,] another one is added, making a total of twenty-three. What must be the population to make it eligible for a

[small] *Sanhedrin* [of twenty three]? One hundred and twenty. Rabbi Nehemiah says two hundred and thirty, so that each member should be a ruler over [at least] ten (see Exodus, 18:21).

שְׁקוּל, מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן עוֹד אֶחָד, הֲרִי כָּאֵן
עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. וְכִמָּה יֵהָא בְּעִיר וְתֵהָא רְאוּיָה
לְסַנְהֶדְרִין, מֵאָה וְעֲשָׂרִים. רַבִּי נְחֵמְיָה אוֹמֵר,
מֵאֲתַיִם וּשְׁלֹשִׁים, כְּנֶגֶד שָׂרֵי עֲשָׂרוֹת:

רבנו עובדיה מברטנורא

יושבים לפניהם. שאם הוצרכו להוסיף על הדיינים מוסיפים מהם. ועשרה בטלנים. עשרה בני אדם בטלנים מכל מלאכה. שיושבים תמיד בבית המדרש. ושני סופרים. לכתוב דברי המזכין. ודברי המחייבין. ושני חוננים. שמשני בית דין להלקות החייב ולהזמין בעלי הדין. ושני בעלי דינין. ושני עדים. ושני זוממין. ושני זוממי זוממין. וב' גבאים ושלישי לחלק הצדקה שצדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלושה. ורופא אומן להקין דם. ולבלר. ומלמד תנוקות. הרי ק"ך: **מאתים ושלושים כדי שרי עשרות.** דהיינו כ"ג עשריות. שיהא כל דין שר של עשרה. דבציר משרי עשרה לא אשכחן שררה. ואין הלכה כרבי נחמיה:

Mishnah *Avodah Zarah, chapter 1*

משנה עבודה זרה פרק א

(1) On the three days preceding the festivities of idolaters, it is prohibited to transact business with them, to lend articles to or borrow any from them, to lend or borrow any money from them, to repay a debt, or receive repayment from them [since these activities will cheer him up and thus, he might include any of the aforementioned in thanksgiving prayers to his idol].

Rabbi Yehudah says: We may receive repayment from them, since this depresses him [and thus, he won't offer thanksgiving for this]; but they [the Sages] said to him: Though it [the laying out of money] is depressing for him at the time, he is glad afterwards [since the debt has been repaid. However, even the Sages agree that where the debt is not recorded, he may collect it, at any time, since this is considered as saving his money].

(2) Rabbi Yishmael says: [Just as it is prohibited] on the three days preceding [their holiday], it is [also] prohibited on the three days following [their holiday, since they might attribute any good omen to their idol until three days after their holiday]. But the Sages say: Before their festivities, it is forbidden [a total of three days including the day of festivities], but after their festivities, it is permissible [however, according to the *Tanna kamma* of the first Mishnah, a total of four days are prohibited; three days preceding the festival and the day of the festivities itself].

(3) These are the festivities of the idolaters [regarding which we learned that business was prohibited for the three preceding days]: *Kalenda* [celebrated for

רבנו עובדיה מברטנורא

א לפני אידיהן של עו"ג. שם כנוי לחגיגה ולמועדיהם: **לשאת ולתת.** למכור ולקנות משום דאזלי ומודו לע"ג ביום אידם: **להשאלין.** בהמה וכלים. מידי דהדרא בעינא: **להלוותם.** מעות. דלא הדרי בעין. דמלוה להוצאה נתנה: **לפרועין.** כשהן נפרעים אולי ומודו לע"ג ביום אידם: **מפני שהוא מיצר.** על מעותיו שאינם חוזרים לו. ולא אזיל ומודה: **שמח הוא לאחר זמן.** למחר ביום אידו ואזיל ומודה. ואין הלכה כר"י. ודוקא במלוה בשטר אסור להפרע מהם. אבל במלוה על פה שרי. מפני שהוא כמציל מידם: **ב לאחר אידיהן מותר.** וכן הלכה. ובגולה שאין אנו יכולים להעמיד עצמנו מלישא וליתן עמדם שיעקר פרנסתנו מהם. ועוד משום יראה. אינו אסור אלא יום אידם בלבד. והאידינא נהוג עלמא היתר אפילו בכל יום אידם משום דקים להו לרבנן בגווייהו דלא אזלי ומודו

eight days following the winter equinox], *starnura* [celebrated eight days prior to the equinox], *krateisim* [commemorating the Roman conquest of the Greeks], the anniversary of the King's accession to the throne as well as [royal] birthdays and anniversaries of deaths; these are the words of Rabbi Meir. But the Sages say: Any death at which burning [of articles of the dead] takes place is accompanied by

idolatry, but, where there is no such burning, there is no idolatry. However [where there is no specific day in the calendar, rather, where it is a personal matter, such as], the day of shaving one's beard or cutting the lock of hair [on the back of the head which was kept for a full year], or the day of [his ship] docking [at port] after a sea voyage, or the day of his release from prison, or if an idolater holds a banquet for his son [upon marriage, or some other occasion]

— then the prohibition applies only to that day and only to that person.

(4) If an idolatrous [festival] takes place within a city, it is permitted [to transact business] outside of it [since heathens outside the city had their own festival days and did not join with the city]; if the idolatrous [festival] took place outside it,

רבנו עובדיה מברטנורא

דכל הני דאתסרי בוז המסכת מיירי בעו"ג וע"ג ממש: ג קלנדרא. שמנה ימים אחר תקופת טבת: **סטרנורא**. ח' ימים קודם התקופה. לפי שראה אדם הראשון יום שהיה מתמעט והולך. אמר אוי לי שמא בשביל שסרחתי חוזר העולם לתהו ובהו עמד וישב ח' ימים בתענית [ובתפלה] כיון שנפלה התקופה, וראה יום שמאריך והולך אמר מנהגו של עולם הוא ועמד ועשה ח' ימים טובים. לשנה אחרת, עשאן אלו ואלו ימים טובים. הוא קבעם לשמים. והם קבעום לע"ג: **קרטיסים**. יום תפיסת בו מלכות וקבעום יום איד: **גינסיא**. יום שמעמידן בו מלך: **יום הלידה**. יום שנולד בו מלך: **שרפה**. ששרפו עליו כל תשמישו כדרך ששורפין על המלכים: **יש בה ע"ג**. כלומר אותו היום יש להם איד לע"ג. וכן משנה לשנה כל ימי בנו. וכל הנך דחשבינן עד השתא חשיבי להו ואסורים ג' ימים לפניהם: **אבל יום תגלחת זקנו**. שאינו זמן הקבוע לרבים. אלא כל אחד כשמגלח עושה יום איד: **ובלוריתו**. שהניח בלורית מאחריו כל השנה כולה ואינו מגלחה אלא משנה לשנה ויום שמגלחה עושה יום איד: **ויום שעלה מן היים**. ומקריב וזבחים לע"ג על שנצול בכל הנך אינו אסור אלא אותו היום ולא לפניו. דלא חשיבי כולי האי: **ד עיר שיש בה ע"ג**. שיום איד יש לבני העיר היום לע"ג שבעיר: **חוצה לה**. ואפילו סמוך לעיר מאוד מותר לשאת ולתת עם היושבים חוץ לעיר שאין נמשכים אחר אותה

[business] is permitted within it. And what [is the law] regarding going there? If the road leads only to that place, it is forbidden [people observing him will assume he is going to join the idolatrous celebrations]; but if the road [extends from that city and] leads to another destination [as well], it is permissible. A city in which idolatry is taking place, and some of its shops are decorated, while some are not decorated — there once was such a case in Beit Shean, and the Sages said: In the decorated ones, it is forbidden [to buy] but in the non-decorated ones, it is permitted [the decorations indicated that a portion of the profit would be donated to the idol].

(5) The following items are forbidden to be sold to idolaters [year round]: *Itztroblin* [pine cones], *bnot-shuah* [white figs, when they are connected to their stalks [by which the cones and figs were hung before an idol], frankincense, and a white cock. [Where he did not specify a white cock, all agree, that it would be permitted to sell him one; where he does specify white, all agree that it is prohibited. The argument between Rabbi Yehudah and the *Tanna kamma* is in a case where he specified one regular and one white, the *Tanna kamma* holds, that since he specified white, it is prohibited to sell the white one, but] Rabbi Yehudah says: It is permitted to sell a white cock [to an idolater] when it is [sold] with other cocks; but, if it is by itself, one should clip its toe and then sell it to

בנו עובדיה מברטנורא

ע"ג. שכן מנהגם יום איד של אלו אינו ביום איד של אלו: מהו לילך לשם. באותה העיר ביום ע"ג שלהם: בזמן שהדרך מיוחדת לאותה העיר. שהדרך הכבושה מכאן לאותה העיר מיוחדת לאותה העיר לבדה. אסור לילך שם מפני שנראה כמהלך שם לעבוד ע"ג. ואם היה דרך מסלול הולך גם לעיר אחרת מותר שהרואה אומר למקום אחר הוא הולך: היו בה חנויות מעוטרות. וסימן הוא להם שאותם חנויות של עבודת כוכבים לטול הכומרים מהם מכס: ושאינן מעוטרות מותרות. דבאותם שאינם מעוטרות. לא שקלי מינייה מכס לע"ג ולא מטא לע"ג הנאה מנייהו. ולמזבן מנייהו דבר המתקיים שרי ביום אידם. שסתמו המוכר עצב ולא אזיל ומודה: ה אצטרובלין. פירא דארזא: בנות שוח. מין ממיני התאנים הגדולים הלבנים אסור לישראל למכור אלו לעובדי כוכבים: ופטורתניהן. בפטורתיהם קאמר כל' בעוקצין שהם נתלין בו. דמסתמא הע"ג רוצה להקריבו תקרובת לע"ג: תרנגול לבן בין התרנגולין. לקח ע"ג מישראל תרנגולים הרבה מותר למכור

לילך לשם, בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום, אסור. ואם היה יכול להלך בה למקום אחר, מתר. עיר שיש בה עבודה זרה והיו בה חנויות מעטרות ושאינן מעטרות, זה היה מעשה בבית שאן, ואמרו חכמים, המעטרות אסורות ושאינן מעטרות מותרות: ה אלו דברים אסורים למכור לגוים, אצטרובלין, ובנות שוח ופטורתניהן, ולבונה, ותרנגול הלבן. רבי יהודה אומר, מתר למכור לו תרנגול לבן בין התרנגולין. ובזמן שהוא

him, because a defective [animal] is not sacrificed to an idol. Regarding other things, if they are not specified, their sale is permitted, but, if specified [for idol worship], it is forbidden. Rabbi Meir says: [The dates of] a good-palm [used for idol worship], sugar cane and *niklivuam* [a rare vegetation] are forbidden to be sold to idolaters [as these are certainly used in idol worship, according to the view of

בפני עצמו, קוטע את אצבעו ומוכרו לו, לפי שאין מקריבין חסר לעבודה זרה. ושאר כל הדברים, סתמן מתר, ופרושן אסור. רבי מאיר אומר, אף דקל טב וחצב ונקליבם אסור למכור לגוים: ו מקום שנהגו למכור בהמה דקה לגוים, מוכרין. מקום שנהגו שלא למכור, אין מוכרין. ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה, עגלים וסוסיים, שלמים ושבורין. רבי יהודה מתיר בשבורה. ובן בתירא מתיר בסוס:

Rabbi Meir].

(6) Where it is the custom to sell small cattle [such as sheep and goats] to gentiles, one may sell; where it is the custom not to sell [lest one come to sell large cattle, as well], one may not sell. But, in all places, one may not sell large cattle to them. [The Rabbis forbade selling, as a precaution, lest one also lease his animals to gentiles who may work with them on the Shabbat as an animal belonging to a Jew may not be worked with on Shabbat. Another reason is that, in the event he sells his animal on Friday, just prior to Shabbat, when the animal is laden, the Jew may prod the animal to demonstrate its working capacity thus, violating the Shabbat; this is referred to as *mehamer*.] [Nor may one sell to gentiles] calves or foals, whether whole or maimed [even though one does not work with such animals. However, the Rabbis forbade this, since people, not differentiating between large and small, might come to sell large ones as well (see Tiferet Yisrael)]. Rabbi Yehudah permits it in the case of a maimed [animal, since it will never work, people will not confuse it with working animals]. Ben Beteirah allows, in the case of a horse [since a riding horse carries no load with the exception of the rider who is נושא את עצמו (i.e., is a live weight and is much

רבנו עובדיה מברטנורא

ביניהם תרנגול לבן דכיון דשקיל אחרני לאו לע"ג בעי להו: אם פירש דלע"ג בעי להו אסור ואצטרין למתני דס"ד אמינא האי גברא לאו לע"ג בעי להו. והאי דקאמר הכי סבר כי היכי דההוא גברא אביק בה. כ"ע נמי אבוקי. ואימא הכי. כי היכי דליתבו לי קמ"ל: דקל טב. פירות דקל משובח שפירותיו רגילין להקריב מהן לעבודת כוכבים: וחצב. קנים שעושין מהן הצוקרא: ונקליבם. מין עשב משובח מאד והלכה כר"מ: ו אין מוכרין בהמה גסה. דגורין מכירה אטו שכירות והשאלה. שהוא בהמתו של ישראל ויעשה בה העובד כוכבים מלאכה בשבת. וע"י סרסור דליכא לאחלופי בשכירות שאין הסרסור משכיר. שרי למוכרה: שלמים ושבורים. שאף השבורים חזו למלאכה. שטוחנים בהם: ר' יהודה מתיר בשבורה. ואין הלכה כר' יהודה: בן בתירא מתיר

easier to carry than a dead weight) and since such carrying is not forbidden Biblically, one would not confuse a horse with other animals].

(7) One may not sell them bears, lions or anything [such as weapons] which may injure the public. One should not join them in building a basilica [an edifice built high in the air where the condemned were judged and thrown to their death], a scaffold, a stadium

[arenas where the condemned were killed for sport by wild animals], or a platform [where the condemned were thrown to their death]. But one may join them in building edifices [which were not used for judgment or for idol worship] and bathhouses. However, when he reaches the cupola [of the bathhouse] where [the custom required that] an idol was placed, he may not build.

(8) One may not make ornaments for an idol [such as] necklaces, nose rings, or finger rings. Rabbi Eliezer says: For payment it is permissible [since it is not the idol itself. However, many versions omit this statement of Rabbi Eliezer's, since it is improbable that anyone would allow making such ornaments]. One may not sell idolaters anything which is attached to the soil [since one may not sell them land in Israel; this is derived from the verse **ולא תחנם** — And do not grant them a **חנייה**, i.e., a settlement in the Land (Deuteronomy 7:2)], but one may sell it when it is detached. Rabbi Yehudah says: One may [even] sell it on the condition that it be severed [after the sale is completed]. One may not lease them houses in the

רבנו עובדיה מברטנורא

בסוס. ואפילו הסוס שהציידיים מביאים עליו העופות שצדין בהם. קסבר החי נושא את עצמו. ורבנן סברי דוקא אדם נושא את עצמו. הלכך אם לא היה מיוחד אלא לרכוב עליו מותר. אבל להביא בעל חי אחר חוץ מאדם אסור. ואין הלכה כבן בתירא: **ז כל דבר שיש בו נזק לרבים.** כגון כלי מלחמה חרבות ורמחים: **בסילקי.** טירה גבוה ושם יושבים לדון בני אדם ומפילין אותם משם ומתים: **גרדום.** בנין אחד והוא עשוי לדון דיני נפשות: **איצטדיא.** מקום שחוק שמביאים שור נגח והורג את האדם: **בימזה.** כעין מגדל קצר וגבוה. עשוי כדי לדחוף האדם משם והוא מת: **דיומוטיאות.** בנינים שאינם לא לצורך עו"ג ולא להמית בני אדם: **כיפה.** ארקולט"ו בלע"ז. דרך עובדי כוכבים להעמיד עבודת כוכבים בבית מרחצאותיהם: **ז אבל מוכר הוא משיקצין.** שלא יהא מוכר לו המחובר אלא לאחר שיקצין. אבל כל זמן שהוא במחובר לא שנמצא נותן לו חנייה בקרקע. והתורה אמרה (דברים ז) לא תחנם. לא תתן לו חנייה בקרקע: **אין משכירין**

ז אין מוכרין להם דבין ואריות וכל דבר שיש בו נזק לרבים. אין בונין עממה בסילקי, גרדום, ואיצטדיא, ובימה. אבל בונים עממה בימוטיאות ובית מרחצאות. הגיעו לכפה שמעמידין בה עבודה זרה, אסור לבנות: **ז ואין עושין תכשיטין לעבודה זרה,** קטלאות ונזמים וטבעות. רבי אליעזר אומר, בשכר מתר. אין מוכרין להם במחבר לקרקע, אבל מוכר הוא משיקצין. רבי יהודה אומר, מוכר הוא לו על מנת לקוץ, אין

Land of Israel [though a rental is not considered “giving a settlement in the Land,” the Rabbis forbade it as a safeguard against sales]; and, needless to say, fields. [Regarding fields besides the problem of settlement in the Land we have the additional problem of exempting the produce

from Biblical tithes and thus, most certainly, the Rabbis forbade its leasing lest one come to sell it]. In Syria [Aram Tzovah, captured by King David before he captured all of Israel proper and thus, is considered to be similar to Israel regarding certain laws] one may lease them houses, but not fields [the opinion of this *Tanna* is that *kibush yahid* — the individual capture by King David of this land, before the entire Biblical Land of Israel was captured, is considered as a conquest and has the legal status of Israel, thus, the leasing of fields is forbidden, but the Rabbis did not extend the prohibition against leasing houses]. Outside the Land of Israel, houses may be sold and fields may be leased to them [the Rabbis forbade the sale of fields outside of Israel lest one come to sell fields in Israel]; these are the words of Rabbi Meir. Rabbi Yose says: In the Land of Israel, one may rent them houses, but not fields [only in the case of fields, where there are two considerations against selling, did the Rabbis extend the prohibition against rental lest one come to sell it: 1) **לא תחנם** and 2) exempting the field from tithes] in Syria, we may sell them houses and lease fields [Rabbi Yose maintains that *kibush yahid* — the individual capture by King David of land, is not considered conquered and thus, does not have the status of Israel, therefore, there is no prohibition against selling houses. However, the Rabbis did extend the prohibition of selling fields in Syria, lest one come to sell fields in Israel proper];

רבנו עובדיה מברטנורא

להם בתים. גזירה משום מכירה דאיסורא דאורייתא הוא: ואין צריך לומר שדות. דאיכא תרתין דאיסורא חנייה בקרקע ומפקיען מן המעשרות: ובסוריא. ארם צובה שכבש דוד ואינה קדושה כקדושת הארץ: משכירין להם בתים. ולא גזרינן אטו מכירה דאי נמי אתי לידי מכירה לא עבר אדאורייתא. דכי כתיב לא תתן להם חניה בארץ ישראל כתיב. ומיהו מכירה לכתחלה לא משום מכירה דא"י אבל לא שדות דאיכא תרתין דאיסורא: ובחוצה לארץ. דמרחק וליכא למגור מכירה דהתם אטו מכירה דא"י: מוכרין להם בתים ומשכירין שדות. אבל מכירה דשדות לא כיון דאיכא תרתין: ר' יוסי אומר כו'. והלכה כר' יוסי. ובלבד שלא ישכיר בא"י לשלשה ערו"ג ביהד שלא יעשה

משכירין להם בתים בארץ ישראל, ואין צריך לומר שדות. ובסוריא משכירין להם בתים, אבל לא שדות. ובחוצה לארץ מוכרין להם בתים ומשכירין שדות, דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר, בארץ ישראל משכירין להם בתים, אבל לא שדות. ובסוריא מוכרין בתים ומשכירין שדות. ובחוצה לארץ מוכרין אלו

but outside the Land of Israel, one may sell one [i.e., land] as well as the other [houses].

(9) Even in a place regarding which they said that one may rent [to idolaters], they did not say so

regarding a place of residence, since the gentile will bring idols into it; for it states: "Nor should you bring an abomination into your house." (Deuteronomy 7:26) And in any place [regardless whether it is in Israel, Syria, or outside the Land of Israel], one may not lease a bathhouse to him since [the gentile will heat water on Shabbat for his customers, while] it is called by the name of the owner [i.e., the Jew].

רבנו עובדיה מברטנורא

שכונה של עו"ג: ט אף במקום שאמרו להשכיר, לא בא"י: לא לבית דירה אמרו. אלא להכניס שם תבן ועצים וכיוצא בזה: מפני שהיא נקראת על שמו. והעו"ג מחממה בשבת ויאמרו מרחץ של פלוני יהודי רוחצים בה בשבת ולא דמי לשדה של ישראל שאריס עו"ג עושה בה מלאכה בשבת דשדה לאריסות עבידא והעובד כוכבים אריסותא דנפשיה קא עביד. אבל מרחץ לאו לאריסותא קא עבידא ואין הכל יודעים שהישראל השכירה לעו"ג ולכך אסור. ובזמן הזה שדרך להוריד אריס למרחץ לשנה. למחצה לשליש ולרביע. כדרך שמורידין לשדות. שרי להשכיר מרחץ לעו"ג ואף על פי שהעו"ג עושה בה מלאכה בשבת מידע ידעי שהעו"ג אריס בה. ואריסותא דנפשיה קא עביד: